

Četvrti sastanok na predsedatelite na
republikite i predsedatelite na
predsedatelstvata na republikite
(magnetofonski beleški),
Ohrid, 18. april 1991. godina

ЧЕТВРТИ СОСТАНОК НА ПРЕТСЕДАТЕЛИТЕ НА РЕПУБЛИКИТЕ И
ПРЕТСЕДАТЕЛИТЕ НА ПРЕТСЕДАТЕЛСТВАТА НА РЕПУБЛИКИТЕ

Неавторизиран текст

МАГНЕТОФОНСКИ БЕЛЕШКИ

Охрид, 18 април 1991 година

1/1

KIRO GLIGOROV:

Ve pozdravujem kako domačin na denešniot sostanok. Golema mi e želbata prijatno da se čuvstvuvate vo Ohrid, a pred se, se razbira želbata mi e razgovorite da biđat uspešni, da pretstavuvaat eden značeen čekor napred vo medjusebnoto razbiranje, bidejki mislam deka site znaeme deka javnosta so golemo netrpnie očekuva da dojde do opredeleno razbiranje medju nas, imajki gi vo predvid krupnite politički i ekonomski nastani, situacijata vo koja živeeme i tn.

Ali, pre nego što bih rekao još nekoliko reči, moram sa velikim žaljenjem da vam kažem da su na putu za Skoplje radnici Radio Crne Gore izgubili živote u saobraćajnoj nesreći kod Kolašina. To su Milović Slavica, novinar, Bošković Mihajlo, tonski snimatelj i Vujačić Zeljko vozač. To se juče dogodilo. Mislim u svoje i vaše ime da izrazimo najdublje saučešće tim povodom. Eto, i to je jedna od posledica svih ovih naših susreta.

Odgovornost koja je na nama je ogromna i stiče se utisak u javnosti čak da smo uzeli može biti na sebe više nego što možemo, pa moramo o svemu tome voditi računa i dobro razmisliti o svemu, trudeći se da dođemo do neke prihvatljive osnove za naš dalji rad i sporazum, jer vremena puno nemamo. Ni naša ni svetska javnost, inače, ne bi mogla da shvati da tako dugo traju sporovi i tenzije u Jugoslaviji sve do ljudskih života koji su ustvari velika opomena za sve nas. Verujem da je u svim republikama došlo do svestranijeg razmatranja situacije. Došlo je i do izvesnog

NP

1/2

smirivanja, što svakako svi mi pozdravljamo što je dobro. Nema naime nekog neposrednog akutnog žarišta iako do sada postojeća i dalje tinjaju. Unutrašnja situacija i sve naglašeniji međunarodni faktori ukazuju na potrebu ubrzanja našega rada i dogovaranja. U veri da ćemo u tom duhu danas efikasno raditi predlažem da najpre raspravimo predloženi dnevni red, da li se slažete u vezi sa tim. Nadam se da ste dobili i ovaj papir koje ekspertska grupa u vezi sa problemima vezanim za referendum pripremila, pa da i to isto tako pogledamo, odnosno da vidimo kako bi, s čim bi počeli današnju raspravu.

Moram na kraju da vam se izvinim zbog obećanja i nade da ćete videti sunčani Ohrid i da ćemo se prošetati po Ohridskom jezeru, ali ko zna dan je dugačak pa će se možda sa više optimizma o ishodu naših razgovora i vreme možda razvedriti.

Imate odštampan predlog dnevnog reda prema onom našem dogovoru na prethodnom sastanku. Ako mislite da bilo kakve izmene treba da učinimo, da se dogovorimo. Kao što vidite ovde je u tački 1. gde se govori o zajedničkim interesima i funkcijama iduće zajednice i pitanje organizacija referendumu, u vezi sa čim sam napomenuo da ste dobili jedan papir koji je sačinila nekompletna ekspertska grupa, (tako smo se i bili dogovorili ko želi da pošalje svoje eksperte, četiri republike su poslale i one su taj papir sačinile). Nadam se da ste ga svi dobili na vreme.

Evo to je sve za početak. Ako imate bilo kakvih sugestija u vezi sa dnevnim redom i načinu rada, izvolite.

NP

2

Gospodin Tudjman je napomenuo da zbog obaveza koje će imati računa da završimo u predviđeno radno vreme.

FRANJO TUDJMAN:

To vas svakako molim, ja moram otići jer smo ugovorili sastanak.

KIRO GLIGOROV:

Sve to utiče da predjemo na rad.

Ja sam prošli put razumeo da nećemo ići na neka opšta izlaganja i debate nego da ćemo po ovim specifičnim pitanjima počev od referenduma nadalje izmenjati mišljenja. Ako mislite drugačije da se sada dogovorimo.

MILAN KUČAN:

Nadam se da je ovde pitanje najviše o dnevnom redu. Ja nisam siguran da možemo sve preći. Da se dogovorimo: što predjemo, predjemo. Naime ja ti zahvaljujem što si u ovakvim prilikama organizaciji ovog susreta pošao s jednim pitanjem. Možda da se zaustavimo barem na nekoliko minuta, na tom očekivanju tih naših odgovora i na tim različitim komentarima koji imaju jednu tonaciju da ćemo na kraju ipak morati na SIV, na Predsedništvo i na Skupštinu. Bilo bi dobro da se to nekako markira danas u saopštenju da i mi nismo mislili da odluke možemo mi doneti, i mi ustvari i ne pregovaramo, to su tek naši razgovori koji po našem uverenju stvara republičke uslove i klime gde bi
NP

1/4

mogli pregovori da počnu kada se dogovorimo gde i kako otpočeti i o pitanjima za koja ćemo presuditi da su po našem mišljenju od odlučujuće važnosti da bi se kriza konačno rešila i obezbedila nekakva perspektiva. Mislim da bi to obzirom na te sve različite komentare u koje ne ulazim jesu li dobronamerni ili nisu, ili su sklop neznanja i neinformiranosti, ali oni su tu i mislim da bi morali nekako i javnosti to ipak jasno reći.

FRANJO TUDJMAN:

Razgovaramo i pregovaramo, nema odgovornijeg mjesta da se prenesu ti razgovori nego tu, nego da predložimo kako da se oni završe. A razumije se da u toj završnoj fazi treba uključiti i Predsjedništvo i SIV, ali mislim ne bi trebalo sad izvući zaključak da postoji negdje drugdje mjesto gdje se ti razgovori mogu završiti mjerodavnije nego što je to ovaj sastav. Kad bismo imali, skupštinu, Saveznu skupštinu koja je izabrana na višestranačkim izborima, i kad bi smo imali takvu skupštinu kakvu želimo, onda bi to bilo jedino mjesto. Ali budući da ona to nije, onda mislim da budemo svjesni da . objektivnijeg mjesta od naših razgovora nema. A slažem se stime da nije to jedino mjesto nego treba produžiti. Ali čini mi se polazeći od odgovornosti o značaju tih razgovora, ili iz naših razgovora, pregovora kako hoćete da ih nazovemo, trebalo izaći prijedlog za izlaz iz državno-političke krize. Mislim da od te odgovornosti ne možemo pobjeći.

NP

4

1/5

MILAN KUČAN:

Treba jasno napisati: odgovornost je naša, odluke na žalost i nesreću, kako se uzme, nisu naše, mi nećemo odlučivati.

KIRO GLIGOROV:

To se pitanje postavilo i u Makedoniji u javnosti i parlamentu. Ja sam to objašnjavao na ovaj način - polazim od realnosti i u vezi sa tim bez naših razgovora, dogovora itd. teško bi išlo dalje dogovaranje. Međutim, to ne samo da ne isključuje nego i pretpostavlja, kao što smo se bili ako se sećate i dogovorili, da ćemo obavještavati Predsedništvo SFRJ o toku naših razgovora, a svako od nas opet ima svoje obaveze u republici, da to sve verificira Skpština: Makedonije, (Sobranje Makedonije), pretpostavljam i u svakoj drugoj republici, kao i svi drugi činioци koji su u vezi sa tim značajni za konačno odlučivanje. Evo govorimo o referendumu, to je u krajnjoj liniji jedan od tih postupaka. Ali jeste tačno ovo u koliko je to drug Kučan mislio da ima tih prigovora u javnosti, da mi pregovaramo i da ćemo dogovoriti nešto što ide definitivno bez konsultacija i bez provere, međutim to nije, potpuno je jasno da niko od nas ne misli tako, niti može tako nešto da se uradi.

Da idemo onda dalje.

Da li ste za to da razgovaramo najpre o ovom papiru u vezi sa referendumom jer smo to počeli prošlog puta.

NP

5

1/7

MOMIR BULATOVIĆ:

...važnije prenesemo nekom...verovatno će se osjećati promašeno.

KIRO GLIGOROV:

Onda izvolite, dobili ste tekst.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mislite na ovaj predlog ekspertske grupe?

KIRO GLIGOROV:

Da. Drugo nemamo, samo to.

NP

✠

2/1

KIRO GLIGOROV:

Tu ima par alternativa, ima nekoliko pitanja za raspravu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja sam sinoć po povratku s puta dobio tekst ekspertske grupe i odmah moram da kažem, meni se čini da je taj predlog zaista neprihvatljiv. Sa žaljenjem moram da konstatujem da takav prilaz koji nam je ponudjen u potpunosti ignoriše, ili da se drukčije izrazim u potpunosti zanemaruje činjenicu da Jugoslavija postoji. On je na neki način orijentisan na dve političke opcije, koje su kao izraz postojećih interesa i političkih stavova u našim razgovorima dominirale, ali razrešenje krize i postupak razrešenja ne može da napusti pozitivno-pravni teren i legalitet postojeće države. Tako da, ako mogu slobodno da se izrazim, omogući na razmatranju nekih pitanja, maltene kao da se sada prevaljujemo, hoćemo li na letovanje, na more ili u planinu, a ne o pitanjima koja se tiču sudbinskih interesa jugoslovenskih naroda ili o uređivanju jugoslovenske države.

Prema tome, prilazi, stalna tačka rekao bih, sa koje se mora ići i ka raspletu koji podrazumeva odražavanje volje naroda i građana u republikama, mora da podje od sadašnjeg legitimiteta postojeće jugoslovenske države. Svaki drugi prilaz, organizovani referendum, pogotovu ovakav prilaz, koji na isti način tretira

rz

8

ova dva izražena politička stava, dakle, Jugoslaviju i njen kontinuitet, na jednoj strani i Savez suverenih država, na drugoj strani, ...neprihvatljiv, zato što je takav prilaz upravo vezan za legitimitet postojeće jugoslovenske države i on je po meni neprihvatljiv i sa političkog i sa pravnog stanovišta.

Jer, Jugoslavija postoji, a Savez suverenih država ne postoji, da sačuvamo kontinuitet Jugoslavije koja postoji, nesmetano i da narod koji u njemu živi da izrazi svoja legitimna prava, naravno pod uslovom, i to smo mnogo puta pominjali da to ne učini na štetu drugih jugoslovenskih naroda.

Drugo je, čini mi se sasvim zdravo i razumski gledano, ne bi bilo ni logično da republike i narodi koji su opredeljeni za očuvanje kontinuiteta Jugoslavije kao savezne države, dolaze sada u istu situaciju u kojoj su i oni koji žele ove samostalne suverene države, odnosno koji žele da promene svoj status. I kad se status dakle menja, onaj ko želi da ga menja, a ne onaj ko ne želi da ga menja.

Jugoslavija kao federacija, (mi smo to više puta isticali, na kraju krajeva na Brdu kod Kranja, sadržano je što smo govorili, što se odnosilo na pitanja republičkog suvereniteta itd). Uostalom to je, kažem sasvim jasna naša opredeljenja. Naime, pitanje svog suvereniteta mi nismo odvajali, niti želimo da vršimo te

vrste promena, pa nebi smo želeli ni da se stavljamo u situaciju da dovodimo u pitanje taj postojeći, jasno definisani priznati međunarodno-pravni položaj, koji, kada je o nama reč, ne može biti promenjen zbog želje drugih da svoj položaj promene.

Mislim da je to i jasno i logično. A obaveznost referendumu se i sastoji u tome da su savezni organi i sve republike poštujući rezultate dužne i mirno i demokratski da prime volju onih koji žele da menjaju svoj status zbog te njihove volje ne mogu same biti dovedene u nepovoljan položaj, koji je posledica otvaranja postupka međunarodnog priznavanja mogućih samostalnih država koje imaju želju da se konstituišu, da kad se konstituišu otvore taj postupak međunarodnog priznavanja.

To ne znači da u meri u kojoj bi taj postupak izdvajanja tekao mirno i demokratski bez povrede ičijih prava, mi sa svoje strane nebi smo bili spremni da pružimo odgovarajuću podršku i pomoć onima koji žele da formiraju svoje samostalne i suverene i nezavisne države. Jer, pošli smo, čini mi se, u ove naše razgovore od stava da niko nikome ne može nešto da nametne. Dakle, niko ne može na silu da zadrži bilo koji narod da ostane da živi u Jugoslaviji, ali niko ne može na silu bilo koji narod u Jugoslaviji koji živi iz Jugoslavije i da izdvaja.

2/4

Mislim da, s obzirom na te činjenice, obzirom na činjenicu da Jugoslavija postoji, mi možemo da na tim činjenicama gradimo neki svoj prilaz organizovanju referenduma, a ne na ovim idejama koje su nam, predložili eksperti, odnosno članovi ove Ekspertske grupe.

No, o tome upravo trebamo da razgovaramo.

KIRO GLIGOROV:

Koje bi bile Tvoje sugestije za referendum?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Vidite, sugestije, ako se uvaži činjenica, znači, međunarodno-pravnog legaliteta i legitimiteta Jugoslavije, u republikama se može odlučivati o republikama, ne može o Jugoslaviji. Prema tome, ako govorimo o sudbini Jugoslavije, onda se može govoriti o nekom opštem referendumu o Jugoslaviji, koji nije isparcelisan stavovima samo onih koji u republikama žive, ako se govori o želji, političkom stavu, interesu, bilo kog naroda da se izdvoji, logično da se u onim republikama u kojima su njihovi legalni organi, najviši legalni organi, znači, skupštine, ocenile da žele da se izdvoje i formiraju samostalne i nezavisne države, da se narodi izjasne i da time može da započne taj postupak izdvajanja iz postojeće jugoslovenske državne zajednice.

2/5

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ja se ovde ništa ne izjašnjavam nego samo pitam.

Ovako, čini mi se da, to znači ustvari, da ova dva pitanja koja smo mi prošli put definisali, nisu jednostavno ravnopravna pitanja u tom smislu, ne postavljaju se ravnopravno.

Jedno je pitanje legitimno, drugo je malo manje legitimno.

Naime, ispada, tako sam razumio gospodina Miloševića, da bi, pravo pitanje bilo: jeste li za opstanak Jugoslavije, a ovo je drugo kao alternativa nekakva, pa dakle, jednom rečju, ta dva pitanja nisu ravnopravna, kako smo mi to gore u Kranju utvrdili. Mi smo utvrdili da se ravnopravno postavljaju i to baš ravnopravno oba pitanja i legitimnost. Jeste li za da bude buduća jugoslovenska zajednica savezna država, ili ste za to da bude Savez suverenih država. Čini mi se da oni funkcionišu kao dva potpuno ravnopravna pitanja.

Iz ovog izlaganja sada, razumijem, da praktički postoji jedno pitanje. Jeste li za nastavak kontinuiteta Jugoslavije ili niste. Ne znam da li sam Vas dobro interpretirao.

Mislim, ja sam razumio da smo u Kranju došli, iako pravo da vam kažem, što se mene tiče, ja nisam baš oduševljen bio ni za jednu ni za drugu opciju, ali onda sam shvatio da su to

12

2/6

ova dva potpuno ravnopravna pitanja koja se postavljaju istovremeno i tamo, čini mi se da to nije sada slučaj.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Nismo konstatovali da postoje takva dva politička stava koja su definisana, ali u prilazu ostvarenju tih političkih stavova mora se poći od činjenice da postoji Jugoslavija i da prema tome, niko ne treba da smeta bilo kom narodu koji želi da se iz nje izdvoji, da to učini. Da to učini putem referenduma.

FRANJO TUDJMAN:

Mi ovde vraćamo zapravo čitavu raspravu na početak. Jasno je da postoji legitimitet Jugoslavije kao međunarodni poredak, postoji legitimitet republika i po sadašnjem ustavnom uređenju Jugoslavije i o tome se ne može sporiti, mislim da smo to raspravili na nekoliko sastanaka.

Drugo, mi smo zadnji puta zaključili da se referendum provede po republikama. Treće, ovo je radila Ekspertska grupa, u kojoj, ovde se kod mene dobro ne vidi, ali koliko ja vidim, su sudjelovala dva predstavnika Makedonije i predstavnik i Srbije i Crne Gore i Bosne i Hercegovine. Prema tome, ne vidi se da su predstavnici Srbije i Crne Gore izdvojili mišljenja.

2/7

Prema tome, nekako bismo morali prihvatiti jedan način koji bi nas od prodiskutiranih, raspravljenih pitanja, vodio napred nekim rešenjima, da se opet na ovo ne vraćamo i da ne prihvaćamo iznova ono o čemu smo dogovorili.

U izlaganju predsednika Miloševića ima jedna velika protivurječnost. Kaže, mi smo za očuvanje ovakve Jugoslavije. To znači govori Srbija, Mi recimo, Hrvatska, a mislim i neke druge, mi nismo za očuvanje ovakve Jugoslavije. Ovakva Jugoslavija, kakva je po sadašnjem Ustavu, više i ne postoji i već smo konstatirali da ona prije svega ne postoji više zbog djelovanja same Srbije, zbog konstituiranja prije svega Srbije, a zatim i svega ostalog.

Prema tome, ta fraza, "mi smo za očuvanje ovakve Jugoslavije", sadrži u sebi nešto drugo, jedan pogled na Jugoslaviju kakvu Srbija želi, a kakvu je već Srbija narušila sadašnju ustavni poredkom i sa kakvim se mi ne možemo suglasiti. Prema tome, a onda se kaže da su i za priznanje naroda na samoopredjenje, na izdvajanje itd, što je očita proturiječnost u samom pristupu.

I treće, gospodin Milošević stalno govori, ako hoće neko da se izdvoji, a ostaje Jugoslavija, teorijski je moguće da se izdvoji svih pet republika, osim Srbije. To znači ako se sve druge izdvoje ostaje Srbija kao Jugoslavija. Očito nonsens a osim

14

toga, i u raspravama dosada je rečeno da četiri republike, sa malim razlikama, su za traženje rešenje na osnovama suverenosti republika kao država.

Prema tome, treba polaziti od tih činjenica. Ako ne polazimo od toga što je već razjašnjeno i što je već rečeno itd, onda se vrtimo u jednom krugu bezizlaznosti, onda ostaje pitanje svrshodnosti razgovora. Osim toga, meni se čini da u ovim uslovima, pošto diskutujemo o načelu o ovim prijedlozima, ima nedorečenosti, to je u tom smislu. Jer kako je rečeno, gospodin Izetbegović je rekao, da smo se suglasili, da su ravnopravna oba stajališta za referendum: očuvanje Jugoslavije kao savezne države ili kao Savez suverenih država. Isto tako, od samog početka našeg razgovora, prisutno je, pa čak i u odluci slovenačkog plebiscita već naznačeno, a i u odlukama Hrvatskog sabora, pitanje razdruživanja u samostalne suverene države.

Znači, ako bi smo išli sa nekoliko pitanja, onda se i to, kao treće, postavlja. Tako da, apelirao bih na to da se ne vraćamo unatrag od onih zaključaka na koje smo pristali svi koje smo objavili, nego da pokušamo da nekako konstruktivnije tražimo rešenje za izlazak iz državne i ustavne krize. Toliko.

2/9

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Samo da se tu razjasnimo, ravnopravna stajališta u političkom smislu, postojanje ta dva stava, mi konstatujemo kao političke činjenice. Prema tome, nije sporno da je postojanje ta dva stava politička činjenica ali u ostvarivanju, u načinu dolaska do rešenja zasnovanih na jednom ili drugom stavu, moramo da podjemo od poštovanja legaliteta postojeće jugoslovenske države. O tome je reč. Kad kažemo mi smo za očuvanje Jugoslavije, kažemo mi smo za očuvanje Jugoslavije kao savezne države. Ne ovakve Jugoslavije, jer ovakva Jugoslavija sa svojim ovakvim unutrašnjim uredjenjem, očigledno nije najbolje rešenje i u tome treba da dodje do promena u njenom uredjenju i mi smo prošli put, upravo na Brdu kod Kranja smo govorili o sadržini i o elementima tog njenog unutrašnjeg uredjenja, kako ih mi vidimo, naravno, nemajući pretenzija da to bilo kome namećemo.

Prema tome, kad kažemo, za očuvanje kontinuiteta Jugoslavije kao savezne države, mislimo na očuvanje kontinuiteta ovakve Jugoslavije kakva postoji po Ustavu od 1974., a, s obzirom na sasvim jasno definisan stav iz Srbije i Crne Gore, koje su republike u ovoj državi, nije ugrožen kontinuitet savezne države, saveznu državu u svakom pogledu formiraju dve ili više republika koje ulaze u takvu saveznu državu.

16

2/10

Ja se jednostavno zalažem za stav, da mi ne možemo da napustimo pozitivno-pravni teren i da se jednostavno sada opredeljujemo između te dve opcije zanemarujući činjenicu da postoji sada jugoslovenska država, iz koje je moguć izlaz putem referenduma, o čijoj sadržini možemo da se dogovorimo i da ga ustanovimo. Jer, naša objektivna stvarnost je da postoji Jugoslavija i da postoje republike i narodi koji žele da se izdvoje.

Prema tome, o toj proceduri je reč.

KIRO GLIGORIV:

... Ona je referendum ne-
potreban, treba na referendum da ide samo onaj ko hoće da se izdvoji.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja pretpostavljam da je ustvari to najkraći put.

KIRO GLIGOROV:

Ne zbog toga što smo prošli put govorili da ćemo sprovesti referendum u svim republikama da bi se odgovorilo na ta pitanja. Ako je reč samo o izdvajanju, onda treba, znači, po tome bi ispalo, (ja samo pitam) da li treba referendum samo u onoj republici koja hoće da se izdvoji, onda je to nešto sasvim drugo od onoga što smo prošli put razgovarali, samo upozoravam na to.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mislim da nije sasvim drugo. Mi smo govorili da postoje te dve političke opcije, kao politički stavovi, ali da u realizaciji

2/11

bilo jedne, bilo druge, može da se ide putem referendumu i dogovorili smo se da preciziramo kako da taj referendum, kako da taj referendum teče. O republikama se može odlučivati u republikama, a o celoj Jugoslaviji, u Jugoslaviji, ako je potrebno.

3/1

Željeli bi , ali ja ne mogu na primer da zamislim, da razgovaramo sasvim otvoreno, ja ne mogu da zamislim činjenicu da se mi sad ovde opredeljujemo . za, na primer, savez država kad na primer Srbija i Crna Gora neće da stupe ni u kakav savez suverenih država nego smatraju da treba da sačuvaju kontinuitet jugoslovenske federacije. Dve ravnopravne republike u toj jugoslovenskoj federaciji, kao ravnopravne republike u toj jugoslovenskoj federaciji. Pa možda to želi i još ko, al to treba proveriti na referendum .

FRANJO TUDJMAN:

Po ovome predlogu imate mogućnost, da se za to izjasnite.

KIRO GLIGOROV:

Mislim da treba da se sprovede referendum dali su za savez suverenih republika ili za saveznu državu.

MILAN KUČAN:

Ustvari ne bi trebalo da nam to mnogo zagorčava rešenje tog problema. Uzgred rečeno, mi smo poslali vama, kao domaćinu, naše materijale koje su bile vezane za plebiscit, tako da - fizički niko nije bio u ekspertskoj grupi, ali su materijali, stav Slovenije, predpostavljam, samim time i tu bili. Oko plebiscita tu izjavu u dobrim namerama najhitnije smo ovo poslali saradniku koji je rukovodio sa poslom na tome. Tako smo

se dogovorili s njim na Brdu. Ja logiku, u jednim delu. Slobodanovu, vidim gledom na materijalna pitanja. On je mogo postaviti pitanje o čemu se ustvari radi, o čemu mi treba da razgovaramo. No, naravno, mislim ono, argumentacija njegova polazišta, to je drugo, to mislim da je jako sporno, barem gledajući aspekta jer je to bilo naznačeno u početak, i ako se vraćamo na početak onda moramo ponuditi definitivno o čemu ustvari mi razgovaramo. Mi razgovaramo o rešenju jugoslavenske političke krize na način koji je jasan, ako još važi taj dogovor, da on je bio na početku takav da su sve opcije ravnopravne i da su republike subjekti razrešavanja te krize. Njihova je i odgovornost, one su i konstitutivni elementi sadašnje Jugoslavije i to je jedino opravdanje da mi ovde sedimo već na četvrtom sastanku.

Ovo insistiranje da o tome gde Jugoslavija postoji to je ako malko razumete valjda je to je naglo problem. Jugoslavija postoji u formalnom i u međunarodno pravnom smislu, a upravo je naš zadatak da vidimo dali je takva Jugoslavija uzrok te političke krize i šta uraditi, uključiv i opciju da Jugoslavije neće biti da bi se ta kriza i razrešila. Ako je polazište gde je Jugoslavija imperativ, (ne ulazim sada u pitanje koje je još mnogo sporno, kontinuitet Jugoslavije) onda je naravno odgovor samo jedan, onda moramo mi razgovarati jedino o tome kako ćemo menjati odnose u postojećoj Jugoslaviji u jednoj državi sa međunarodno pravnim kontinuitetom. Onda više ne stoji naš dogovor da su i druge opcije legitimne i ravnopravne. I pozivanje na pravni poredak, unutrašnji: ticalismo, ne mi nego jugoslavenska javnost i stručna, politička nekoliko puta, a uključujem tu i Predsedništvo Jugoslavije i

SS

3/3

predsednika Jovića u Skupštini sa njegovim ekspozoom, da Ustav Jugoslavije nem ože biti institucionalni okvir za rešavanje jugoslavenske političke krize, a da ne govorim o tome šta je u samoj Srbiji mnogo o tome bilo rečeno u Ustavu - 74 godine. Ono što je nesporno to je da postoji Jugoslavija kao država i da ima međunarodno-pravni suverenitet, a sve unutar toga, na unutrašnjem planu, što se nas tiče, u tom razgovoru bi moralo biti otvoreno. Otvorena je opcija o zajedničkoj državi onih koji to žele, tu su oni da postavljaju pitanje kontinuiteta, da li je to kontinuitet Jugoslavije i federacije ili nije. A druga je opcija o osamostaljivanje republika koje to žele i onda traženje mogućnosti za ostvarenje saveza suverenih država. Mislim da nas to nikud neće odvesti, ako stalno previdjamo da je Jugoslavija nastala kao izraz zajedničke volje svakog naroda odnosno tadašnje njegove političke tvorevine. Nikada se nisu narodi na referendumu izjašnjavali da li će formirati Jugoslaviju ili je neće formirati, izjašnjavali, što se njihove državno pravne i političke tvorevine tiče kako je nastala 18 godine ili 43 godine. Sada Jugoslavija je zajednička država a ne država jednog naroda i kontinuitet mogu imati samo svi narodi odnosno sve republike a ne samo jedan ili samo neki. Pitanje, mislim, nije formulirano dobro, jer ono postavlja dva pitanja: i ono koje je postavio Slobodan i ovo koje je postavio gospodin Alija, jer je postavljeno pitanje u stvari, - ja ću ga uprostiti, da li ste za federaciju ili za konfederaciju. A pitanje je da li ste da republika vaša bude samostalna država, kao osnovno pitanje, da se obredi njen status,

i onda, drugo pitanje, da ta republika udje u federaciju ili u savez država, to bi situaciju razjasnilo. Mi smo izveli plebiscit o tome da Slovenija bude samostalna država. Ako će razgovori kasnije pokazati da postoji interes i mogućnost da se stvori zajednica suverenih država, vrlo verovatno će Slovenija o tom pitanju - da samostalno, suvereno stupi u konfederaciju ili ne, raspisati plebiscit, odnosno referendum. Dakle, gledajući s tog aspekta, mi smo obavili jedan deo izjašnjavanja o jednom delu pitanja, o drugom delu, ako će se postaviti, mi referendum nismo obavili jer stvar ovako kako je postavljena, implicira na to pitanje i tu je onda u pravu Slobodan da u republikama mogu građani odlučivati o statusu republike, a zatim o povezivanju i perspektivi te republike prema jednoj ili drugoj opšte postojećoj opciji o kojoj smo i prošli put govorili na Brđu.

Pitanje koje je po meni još za diskusiju, jeste pitanje da li je potrebno tražiti uslovno pravni osnov za referendum. To bi značilo menjati savezni ustav ili doneti akt po postupku koji bi imao ustavni značaj i po postupku koji se traži za promenu odnosno donošenje ustava. To bi sve jako odugovlačilo stvar, mislim ako je , a ja polazim od toga da je potreban politički dogovor, i onda, naravno, zakon koji bi dao osnovu za sprovođenje tog plebiscita. Ako bi naravno pala odluka, ja za nju ne vidim argumente da je to za savezni referendum. Ako je referendum po republikama, onda republike imaju već u svojim ustavima osnov za raspisivanje ovakvog referenduma. I da se vratim na Sloveniju. Ja sam rekao da je u Sloveniji doneta odluka oko statusa republike, oko njene budućnosti, ali da mi smisao svih

SS

tih razgovora vidimo u dva pravca. Prvo, reguliranje naših odnosa i zbog stava koga je uzgred formulirao Slobodan, da ako protekne mirno stvar oko izdvajanja ovih republika koje neće ostati u jednoj državi, da im se onda pruži pomoć na putu afirmacije osamostaljivanja i međunarodnog priznanja, a to je nama svakako cilj, ja mislim svima. A drugo, vode se razgovori o mogućnosti i interesu da se stvori zajednica suverenih država: mislim da mi do sada nismo isključili mogućnost, da, recimo između Slovenije i Hrvatske, da primerice, navedem kao samostalne države, i Srbije i Crne Gore kao federalne države, dodje do sporazuma o formiranju zajednice suverenih država, jer to su onda tri države, namerno sam isključio ove dve, ali to ne znači da one neće biti sa jednim drugim statusom, hoću reći da mogućnost stvaranja takve zajednice da različitih tipova država, nije isključena. Ali trebamo videti onda mehanizme, odnosno pre svega interese, mogućnosti i onda mehanizme, jer sada se, oprostite što to često kažem, postavlja pitanje, ako već stvaramo, da je nazovemo jugoslovensku zajednicu, po uzoru na Evropsku ekonomsku zajednicu, zašto onda idemo 30 godina unazad, kad se stvarala zajednica za čelik i ugalj, a zašto ne na ono što će ta zajednica biti 93-će godine. Ja mislim, niti ona, niti ova, nego upravo tamo gde ima za to mogućnosti, a kakve su mogućnosti, odgovor ne daje carinska ili monetarna unija, nego šta mi mislimo kako ćemo rešiti regionalni razvoj, regionalne razlike. Onda će se steći prava slika dimenzije tog problema i locirati nas negde u ono što je nekada zajednica bila i onoga što će ta

SS

3/6

zajednica biti. Tako da zbog toga ja , tu mogućnost stvaranja takve zajednice , naravno, vidim kao realno, dali sada ili možda kroz nekoliko godina kad će nas život i interese prisiliti mnogo jasnije nego danas. Svakako je to perspektivno vidim. Hvala

FRANJO TUĐJMAN:

Po meni je taj problem nesporan da Jugoslavija postoji kao međunarodno pravni subjekt. Točno. Ali i međunarodno pravni subjekt nije jednom za vavda Bogom dan, nego kao što smo svedoci, u svakome životu ima promena međunarodnog poretka, a uz to kako gledamo konkretno u Jugoslaviji. I najodgovorniji činioci međunarodnog života, ne samo opća kao što se to uobičajava kazati demokratska javnost, nego i službeni krugovi pa i sile i glavne velesile, priznaju stvarnost jugoslovenskih republika. Pitam se u kom je to svojstvu predsednik Srbije bio juče prekjuče u Grčkoj, negoli kao predsednik Republike Srbije. Ja osobno isto tako sam bio u više država kao predsednik Republike Hrvatske i sutra ću voditi razgovore sa nekim šefom države itd. pa prema tome to je stvarnost: s kojom međunarodni život već računa, da je Jugoslavija u jednom prelaznom razdoblju i jedino što volim što nam , (to je stvar naše posebne točke) što nam preporučaju da unutar okvira rešimo. Ali je ta međunarodna zajednica spremna da prihvati svako rešenje koje odgovara narodima i koje čine sada Jugoslaviju. Pa prema tome budimo i u tom smislu realni. Ja sam kazao da su ova pitanja, na temelju one naše suglasnosti, da su sve opcije ravnopravne da svakako

SS

24

znači treba doći i pitanje jesu li pojedine republike za samostalnost , za suverenost da bismo dobili pravu sliku , tako da kad ćemo raspravljati , (ako ćemo raspravljati uopće o sadržaju referenduma), onda , ponavljam mi u Hrvatskoj stojimo na tome. Jasno, to ima , mislim da se ovaj predlog ekspertske grupe ipak kreće na crti onog našeg zaključka , da su pokušali da dađu neki predlog koji bi obuhvatio i koji bi značio realiziranje onog što smo bili zaključili na predhodnom sastanku, iako tu ima nekih nedoslednosti. Znači , govore s pravom da odluka o referendumu treba da donesu republičke skupštine uvažavajući dogovor nadležnih organa republike , međjutim po Ustavu u Hrvatskoj može to doneti Predsednik republike , to nije bitno, ali onda se kaže odluka se donosi po Ustavu utvrđenom postupku predviđenim Ustavom SFRJ , Znate, gospodin Kučan je odgovorio , znači da ima tu neke stvari koje su protivrečne , a osobito je neprihvatljivo apsolutno da referendum ne bi se održavao na nivou republika i opština . To ne dolazi u obzir. Mi smo se zađnjih puta suglasili , tako da se referendum sprovodi po republikama. Toliko.

MOMIR BULATOVIĆ:

Želim da podsetim na prošli put, kada sam predložio da se sastane ekspertska grupa, sugerisao sam da će se ustvari na pitanju referenduma i konkretnih odrednica ponovo pojaviti sva naša politika i svi naši problemi koji su ovde i nije u tome pogledu nikakvo čudo da se sada , dali svjesno ili nesvjesno SS

u diskusijama vraćamo korak nazad. Pokušavajući da se pridružim apelima da budemo konkretniji, htio bih da postavim i da sam odgovorim na neka pitanja. U suštini, zašto nam ne treba referendum? Primetili ste da i stručna i politička javnost u Jugoslaviji postavlja to pitanje i kritički ga osvetljava, tako da se navode brojni razlozi za i protiv. Ono što mene lično ubeđuje da je referendum neophodan to je da na neki način otklonimo jedan privid koji sam ja možda pogrešno osećao, ne samo u svojoj republici, nego možda čak i za ovim stolom gde se mnogo puta reklo, ajte da ubjedimo jedni druge ako bi recimo Milošević i Bulatović pristali na savez suverenih država, ne bi bilo nikakvih problema, ili ako bi bilo suprotno, onda bismo mogli da nađemo opšte i zajedničko rešenje. U tom smislu referendum kao neko predhodno političko izjašnjavanje, po svojoj prilici, neće doneti ništa novo. Ali će nam otvoriti jedan potpuni uvid, demokratski uvid u volju i raspoloženje svih građana Jugoslavije koja će biti iskazana po republikama. Zašto je ovaj model u osnovi protivrečan. Ja sam iskoristio priliku pa juče dugo vremena razgovarao sa ekspertom i sa za mene uvažanim prof. Gavrom Perezićem i shvatio sam od prilike koja je dilema bila pred ekspertskom grupom. Model je u osnovi protivrečan iz jednog razloga što on treba posredstvom referenduma, na miran i demokratski način, da objezbedi pravo naroda na samopredeljenje uključujući i pravo na odcepljenje ali ne daje to pravo narodu, nego ga daje građanima. Tako da u suštini sada se javlja centralni problem, na koji je i g-din Tadžman ukazao pitanje tumačenja rezultata i mislim da nam sva politička

SS

mudrost u ovoj zemlji treba da bi smo vidjeli kako od prilike izaći iz to jednog potpunog galimatijasa. Ja lično smatram da je ponudjeni model realan , da se ide na izjašnjavanje po republikama i izjašnjavanje građana , s time da se mora pokušati analizirati da li će to problem razrješiti ili ga možda više dodatno komplikovati ili dovesti do usijanja. Neće biti neskromno ako vas podsjetim na neka razmišljanja stručne javnosti objavljeni ovih dana u našim novinama i ukazuje se na jednu realnu opasnost u korištenju prava na samoopredeljenje uključujući prava na odcepljenje većinskih naroda. Može doći do , kako kažu neki novinski naslovi, opasnog preglasavanja i na neki način degradacije istih takvih prava djelova ili pripadnika drugih naroda u drugim republikama. To je problem koji su čini mi se autori po mom ličnom ubedjenju nevesšto pokušali da izrade ovom varijantom B, u tački 12 na nivou opština u republici. Mislím da to rešenje nije dobro iz niz razloga a navešću samo jedan, jer ono polazi od predpostavljene apsolutne i stopostotne nacionalne homotenizacije, jer što ne mora uvek da bude tačno i što može recimo da stvori jednu krajnje konfuznu sliku na nivo recimo istih nacionalnih segregacija ali koji imaju različita politička ubedjenja i uopšte , Ja pokušavam da problem razmatram na nivou koji je opšti , ali recimo uzmite sada ovako...

4/1

MOMIR BULATOVIĆ:

Da vam uzvratim istom mjerom. Recimo, ako se različite političke opcije u okviru dva različita grada ili dvije opštine, u jednoj republici ispolje opredjeljenjem za jednu ili za drugu varijatnu: recimo Rijeka ne mora da glasa isto kao Zagreb, u suštini tim modelom po opštinama izjašnjavanjem, tumačenjem tih rezultata, ne dobijate ništa. Ali je jedna druga stvar ovdje koja se iza toga krije i koju bismo mislim trebali sasvim otvoreno jedni drugima da saopštimo: Mi imamo činjenicu da je u suštini u ovim prvim višestranačkim izborima ustvari izvršena pobjeda političkih partije koje predstavljaju jedna dosta jaka homogena nacionalna jezgra. I ako problem sada sakrijemo na prvom koraku, ona se mogu u velikoj žestini ispoljiti u drugom koraku, a to je da se pojavi određena politička partija i politička snaga koja će biti tumač rezultata referendumu. Jer mi ne možemo da napišemo da će ići po opštinama ali zahvaljujući mehanizmu ustanovljavanja i prebrojavanja glasova znaće se ne samo po opštinama nego čak i po mjesnim zajednicama, odnosno po biračkim mjestima kako su pojedini ljudi glasali. Tako da u svakom slučaju ono što se kod mene intimno i lično javlja kao problem to je: da li smo mi sposobni da ponudimo model koji bi u suštini predstavljao neki korektivni faktor, korekciju. Ja znam da to iziskuje dosta napora, dosta mudrosti i dosta dobre volje sa svake strane, ali neki korektivni faktor koji bi uvažio činjenicu da smo mi iz zahtjeva da svim građanima Jugoslavije damo velika demokratska prava, u suštini napravili jedan moguće i teorijski i politički

NP

4/2

nonsens. A nonsens bi bio u tome da, recimo, pripadnicima nacionalnih manjina dajemo ono pravo koje oni nikada nemaju ni u jednom međunarodnom pravnom sistemu, ni jednom ustavnom sistemu. Ali, govoreći krajnje pojednostavljeno, kada se od dva zla bira manje, onda je mnogo bolje ići na taj visoki stepen demokratije i dati svim građanima pravo da odlučuju o svojoj političkoj sudbini.

Ono što bih ja sugerisao da bude posebna jedna od tačaka našeg razmišljanja, to je da se suočimo sa činjenicom da nam referendum po svojoj prilici, neće dati bitno izmijenjenu sliku. Odnosno, može samo da ojača do sada već dvije postojeće i u znatnoj mjeri suprotstavljene tendencije. Ovaj model koji je kod nas mnogo puta ovdje bio govoren, a sada ga je ponovio Milan Kučan, taj model koji u sebi podrazumijeva da nije nužno i nije neophodno a čak nije ni moguće izvršiti tu raspodjelu, rascjep našu podjelu itd., samostalnost za godinu ili dvije dana, ustvari omogućava da i u tom periodu tražimo jedna prelazna i mirnija rješenja, stime da, uzimam sebi za slobodu da podsjetim da nam je za ovim stolom svima u prvom planu mir i demokratija i da upravo zbog toga treba da se dobro zamislimo nad činjenicom - šta ako nam referendum ne da ništa novo, šta ako dodjemo u situaciju da budemo u jednoj potpunoj blokadi i posle referenduma kao što ja otprilike osjećam da je sad jedna potpuna blokada u Sovjetskom Savezu jer referendum je bio, ali nikakve rezultate nije dao.

NP

29

4/3

Prema tome, tehnika izvodjenja referenduma u svom globalnom vidu je naznačena više-manje jasno i ja mislim da bismo mogli još angažovati eksperata-stručnjaka da nam razluče ovaj model sa stanovišta same tehnike, pripreme održavanja, ali ono što je centralno, političko pitanje bez koga je nemoguće napraviti valjan model referenduma i plebiscita, to je ono što ćemo mi morati ovdje dogovoriti i predložiti. A to drugim riječima opet znači, ono oko čega smo sad i na samome startu krenuli da pričamo, to je jedan zreli, racionalni, politički odnos prema stvarnosti u kojoj mi sada živimo.

Ne znam koliko sam bio jasan ali sam iskoristio ovu priliku da ukažem da recimo tačka 11. i 12. kao centralne tačke ovog predloga ovdje, u suštini nas vraćaju na početak naše rasprave i opet nas suočavaju sa onim otvorenim problemima. Ja ne znam da li ste uspjeli da pročitate u današnjoj štampi tekst Slobodana Vučetića koji povodom referenduma u Jugoslaviji navodi neke elemente pod naslovom "Opasno preglasavanje". Ja ne tvrdim da je to sve skupa tačno i istinito ali nudi određena pitanja i dileme sa kojima smo se mogli i sami suočiti, možda i u toku današnjeg razgovora.

Toliko hvala.

.....

Evo, ja mogu zamoliti da nam to snime. Ne, ne tvrdim da išta ima tu što je posebno značajno, ali radi se o jednom novom aspektu koji pokušava, evo nećete zamjeriti, samo da kažem, naravno autor je iz Srbije, i kaže ovako:

NP

30

4/4

Recimo, kaže: "ovo je posebno bitno za srpski narod u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini koji čini skoro 1/3 ukupnog srpskog naroda u Jugoslaviji. Na osnovu uveliko stvorene političke klime koja je u znaku republičkih i nacionalnih euforija državnosti i suverenosti, skoro je sigurno da u ove dve republike, Srbiji i Hrvatskoj imaju različite političke interese pa bi se verovatno i različito izjasnili na referendumu." Posebno je interesantno, recimo, u slučaju razlika u izjašnjavanju Srba, Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini, ovaj autor misli da uopšte ne bi mogli doći ni do kakvih promjena sadašnjeg statusa ove republike, što znači da bi ona ostala sa sadašnjim statusom u okviru recimo buduće federativne Jugoslavije. Ne navodim to ni iz kakvog drugog razloga, koliko što sam ja lično, čitajući ovo osjetio, možda, neku novu intonaciju koja bi nam mogla biti od koristi u ovom odgovornom poslu koji sad imamo.

Toliko.

KIRO GLIGOROV:

Ja bih nešto rekao, ja sam razumeo prošli put da smo se dogovorili o dve stvari: da idemo na referendum, to je jedno; i drugo, da idemo na referendum po republikama, pri čemu nije sasvim ostalo do kraja razjašnjeno pitanje glasanja unutar republika, mada smo, barem što se mene tiče, ja sam bio vrlo odredjen i da nebi bilo zabune i u saopštenju tražio da se to zabeleži, da smatram da referendum treba da polazi od gradjana u svakoj republici. Ja znam da postoje, naravno, razlike i različita mišljenja u vezi sa tim po republikama, ne slučajno. Ali, ako podjemo i od

NP

34

4/5

sadašnjeg ustavnog stanja, znači od realnosti, moramo da uvažimo da postoje republike kao države, da bi svaki referendum koji ne bi to uvažavao jednu potpuno drugačiju situaciji unutar Jugoslavije za čiji bih ishod, ja ne znam kakav bi taj ishod izgledao, bio bi 'veoma zabrinut i ne znam šta bi sve to postavilo na dnevni red, a pre svega, i prošli put sam to naglasio - mislim da bi to vodilo ka jednoj tendenciji okupljanja svakog naroda u sopstvenu državu što je, u današnjim uslovima i ovakvoj izmešanosti Jugoslavije, a i inače u Evropi, obzirom na to kakve su tendencije, neizvodljiva stvar bez vrlo teških reperkusija. I zato je pre svega bitno hoćemo li se osloniti na građanima unutar republike, i onda dolazi taj problem o kome je sad govorio drug Bulatović: može se pokazati da će to biti približno ovakvoj poziciji o kakvoj mi sad ovde govorimo, a može biti i nekih iznenadjenja. Vrlo verovatno će se upotrebiti to i onda je pitanje šta dalje u tom slučaju.

Zbog toga, neprekidno ponavljam da mi ne treba da idemo na to jer to nas neće dovesti do rešenja imajući u vidu i unutrašnje teškoće i međunarodni ambijent u kome živimo, na to da rešimo sad ko će se, odvojiti od Jugoslavije i postati samostalna država, a onda (da razgovaramo) o eventualnim našim vezama. Ja mislim da je to orijentacija koja će nas vrlo skupo koštati. Moramo poći od realnosti. Niti ćemo se tako brzo, pored svih akata i rezolucija, odvojiti, to će trajati više godina, čak i kad bi uspeli da provedemo sve što je neophodno kao (u smislu) pravnog međunarodnog i drugog postupaka - a u međuvremenu ćemo imati veoma velikih teškoća, platićemo to veoma skupo. Mora se računati i sa prelaznim periodom, mora se računati sa tim da se iz jednog

32

stanja u drugo stanje preko noći ne može preći i da se to ne može rešiti samo sa tim što ćemo kazati: svako će prihvatiti one obaveze koje mu sleduju. Složenost zajedničkog života je mnogo veća nego što to sad ovako izgleda kad razgovaramo o ovim kategorijama. Referendumom će se izjasniti jedni za ovo, drugi za ono, pa onda svako polazi svojim putem. Nije to u životu tako jednostavno. Imat ćemo velikih teškoća i na međunarodnom planu, o unutrašnjem planu, da ne govorimo.

Zbog toga sam smatrao da ideja o referendumu ima svoje puno opravdanje ako paralelno sa tim razgovaramo i o mogućoj zajednici na bazi interesa koje budemo identificirali i da te dve stvari idu zajedno. Zbog toga što će to uneti veći mir u zemlji koji će pokazati da se stvari ne rešavaju ili-ili i što to više odgovara i međunarodnoj i unutrašnjoj stvarnosti i što će nas sve skupa manje koštati. U međuvremenu, dok na ovim pozicijama istrajavamo i, recimo, otpočnemo te postupke - jedni za razdruživanje, drugi za nekakvo udruživanje itd., u međuvremenu ćemo dalje imati produbljenu ekonomsku, političku krizu i sve što iz toga proističe. Zbog toga, ja ne vidim zašto toliko insistiramo na tome da prvo rešimo ovaj problem da se razdružimo, pa onda da vidimo ko će se, da li će se itd. udruživati. Ako ta pitanja stoje pred nama, zašto o njima ne razgovaramo danas. Ako nas sutra čekaju - šta smeta da danas paralelno sa ovim glavnim problemom koji će se rasčistiti putem referenduma i koji će dati određeni legitimitet svakome od nas za te dalje razgovore, pripremimo tu interesnu, tako da kažem, osnovu koja bi omogućila i jedan prelaz i koja bi omogućila

NP

4/7

istovremeno da dođjemo do jednog novog oblika zajedničkog života koji bi odgovaralo svima. Ja mislim da bi to mnogo olakšalo čitavu stvar. U protivnom, dolazi do tog suprotstavljanja, izgleda da tu nema nikakvih mogućnosti za bilo kakav dalji rad, a ja se bojim da bi posle današnjeg sastanka, ako sa takvim zaključkom izadje-mo na ovoj osnovi, da ćemo izazvati veliku buru u javnosti i da uopšte nećemo pomoći stvari napred.

MILAN KUČAN:

Ja bih ...ponovio da sa svojim predlogom Slovenija nikog od vas ne tera da idete na tu poziciju, samo to da se kaže i to je plebiscitom uradila. Šta je smisao referenduma - to je postavio Momir Bulatović. Ja se slažem, on neće ništa rešiti, ali će tu iluziju da jedno ili drugo rešenje zavisi od volje ili nas ili ne znam brojnih pregovaračkih grupa ili skupština itd., odstraniti, jer će to onda biti verifikovana politika ili verifikovana opcija na način koji daje najveći legitimitet. I zato mislim . pošto se odnosi na sve građane u Republici, da je racionalno sprovesti plebiscit u Republici, a to se slažem s tobom, počev od građana. Jedinka je građjanin u Republici i to je rezultat koji se utvrđuje. Ili da bude - pakt o građjanskim i političkim pravima, imam izvode od konferencije, od Helsinškog dogovora , mislim da je to nesporno, tako da, ako bi se poslužili sa tim, rezultat bi bio potpuno jasan. Dakle, da se vratim na to sa čime sam počeo i što sam ti htio, odgovoriti - za nas to važi, mi smo taj prvi deo plebiscita sproveli, drugi, ako bi došlo do toga, verovatno će Slovenija morati, odnosno hteti sama

NP

24

sprovesti, bez obzira da li ćemo se mi to danas dogovoriti ili ne. Dakle, za svaki oblik vezivanja će trebati sprovesti taj referendum, tu najširu verifikaciju takvog predloga odnosno takve odluke.

Postavlja se sada, odnosno tražim argumente iz tih javnih napisa koji prate naše razgovore, kaže: šta će im suverenitet kad ne znaju šta će s njime i zašta će ga upotrebiti - mi znamo zašta. Suverenitet hoćemo upravo upotrebiti da bi na osnovu njega mogli u smislu odlučivanja o svom položaju, identificirati interese i odlučiti o načinu njihovog ostvarivanja. Dakle potrošili bi taj suverenitet za nove teze ali koje bi primenile na osnovu naših realnih i slobodno izraženih interesa.

I ponovo se vraćam na pitanje da li ti procesi tehnički moraju teći odvojeni ili ne - ne moraju ali su to dva procesa.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To je bitan elemenat da lakše dodjemo do sporazuma. Valjda je nama potrebno to da izadjemo iz cele ove pat pozicije.

MILAN KUČAN:

Ja sam razumeo da smo se mi dogovorili - bilo kakva će biti odluka, da kao jedna i unitarna država, verovatno bi hteli, zbog mnogih razloga i iskustva koja nas prate, ipak znati koja su nam prava i koje su nam obaveze.

NP

4/9

KIRO GLIGOROV:

Izvinjavam se što ću opet ja, kao predsedavajući kazati nešto: smatram da to nije samo tehničko pitanje. To je u interesu ukupne atmosfere u zemlji, a, mislim i svih nas.

MILAN KUČAN:

... u tehničkom smislu...

KIRO GLIGOROV:

Da, da, a imajući u vidu i tu međunarodnu javnost kao faktor kome mi do sada nismo razgovarali, a koji, bojim se u jednom naporu da rešimo neki naš osnovni cilj, osnovni cilj je uvek ideja vodilja kod svakog čoveka, može, zapostavlja. To imamo kao posebnu tačku, ali ja mislim da o tom realitetu takodje moramo voditi računa. I lakše ćemo izaći iz ove krize i moći ćemo da dodemo do nečega što će odgovarati interesima sviju nas ako podjemo i od jednog i od drugog realiteta i da paralelno te stvari raspravljamo. Ako to budemo postavili na ovaj način, ajmo sada da se dogovorimo: prvo će se razdružiti Slovenija, razdružiće se zatim Hrvatska, pa ćemo, recimo, onda mi u Makedoniji itd. onda ćemo sesti pa razgovarati o budućnosti - taj razgovor prvo će biti vrlo težak, drugo, mislim da ta rasprava o prošlosti, o tome šta nas povezuje eventualno u budućnosti itd. neće tako lako ići, neće tako brzo biti završena. I zbog toga smatram da bi se sa više poverenja, sa više izvesnosti ušlo u ceo ovaj proces razdruživanja, udruživanja ako bismo te dve stvari tretirali u paketu, da tako kažem, ili paralelno na jednom i drugom radili. U prvom redu referendum bi nam

NP

36

4/10

dao određene osnovne indikacije, a u drugom redu naši razgovori koji bi morali sada vrlo intenzivno da se vode o onim oblastima gde bi mogli da se nađu određeni interesi za zajedništvo među republikama u Jugoslaviji. To je za mene isto tako jedno vrlo značajno pitanje da se danas dogovorimo - da li smo saglašni da na tome radimo paralelno ili smatramo i dalje da treba ići ovim putem kojim smo sada pošli, a ja se bojim da će se onda svi budući sastanci završavati otprilike ovako kao što je danas počeo - svako na svojim pozicijama, jer ne vidim na čemu bi bili građeni interesi neke dužice zajednice, bez obzira kako se ona zove, sa svim neizvesnostima u prelaznom periodu i sa svim parnicama i sporovima koji će se na žalost pojaviti i na političkom, i na ekonomskom, i na svakom drugom planu.

5/1

KIRO GLIGOROV:

Mi tako jednostavno nećemo razmrsiti sve ovo što je bilo 70 godina ili barem od 1945. godine na ovamo, inače, da je to jednostavno, dosada bismo se već dogovorili o nekim polaznim pozicijama. Mi se još ustvari ni o polaznim pozicijama nismo dogovorili. Ja sam mislio, ako je prošli put postignut sporazum o referendumu, ako je taj referendum po republikama, svaka republika u vezi s tim treba da donese zakon. Da smo time trasirali osnovu zato da taj referendum uspe. Ima ovde tri - četiri pitanja, koja su zaista za raspravu, kao što je pomenuo drug Bulatović, da se na njima koncentrišemo, i sa zaključkom da predjemo onda na raspravu o tome kako ćemo doći do onoga što bi mogli biti zajednički interesi republika u nekoj budućoj zajednici.

FRANJO TUDJAM:

Mislim, oko ovoga što je tu sada sporno između Kučana i Vas. Jer, sama stvarnost naših sastanaka dokazuje da se to odvija usporeno. Formalno i utvrđeno pravo, to su dva odvojena pitanja, ali i oni bez obzira što su doneti plebiscitom, sudjeluju, ... i mi smo isto tako, Hrvatska, stali čvrsto na stajalište da zahtijevamo znači razgovore i izlaz iz krize na osnovama suvereniteta Republike Hrvatske, prava njezinog, za što smo se bili u početku, (vidite prošle

38

rz

5/2

godine) svi su se suglasili da treba doći do ugovornog sporazuma o novom uređenju odnosa. To smo se bili suglasili u okviru sastanaka Predsedništva.

Prema tome, mi smo prihvatili slovensku, kako se zove deklaraciju o razdruživanju, ali smo istovremeno kazali

načela na kojima želimo voditi razgovore o rešenju državne krize, ako je moguće i stvaranje Saveza suverenih republika. I, ovi naši sastanci, zapravo govore o tome da to teče tako, i prema tome, ne bih formalno gubio vrijeme, to su dva pitanja bitna za rešenje. Jasno stojimo za razliku od nekih, stojimo na izvornom suverenitetu republika, ali smo za to da razgovaramo o rešenju. Ako je moguće da nađemo nacrt, da nađemo model zajedničkog života, sa stanovišta Hrvatske, samo sada kao Savez suverenih republika, ako ne, čak smo to i u okviru Predsedništva, čak to, Jović. isto kaže, ako ne onda razlaz na demokratski način, s tim da se susrećemo oko toga stalno i efektivno, da bi sa stanovišta, da upotrebim sada izraz, "Beograda" ili "srpske politike", bilo prihvatljivo da Slovenija ode, a da to drugo ostane Jugoslavija. Mi smo dali do znanja da na toj osnovi nema nikakvog rešenja.

Prema tome, mi moramo voditi računa u Hrvatskoj, hrvatskoga naroda, ali ako bi se stvari tako razvijale, da će

Hrvatska nedvojbeno donositi odluke u tom smislu da ni o kakvoj smanjenoj, ili ne znam kakvoj, Jugoslavije ne može.

Prema tome, ja ne bih gubio vrijeme, tu sama stvarnost ukazuje nata dva procesa, s jedne strane osamostaljivanja, jačanja republika, i to podjednako, ne samo u Sloveniji ili u Hrvatskoj, nego i u Srbiji i Makedoniji i svim republikama, odnosno barem mogu zaključiti. Vi ste doneli odluku o skidanju socijalističkih značajki. U Skupštini Srbije, koliko sam čuo usput, predlažu da se prekine svako davanje saveznom budžetu. Prema tome, to je stvarnost, znači predlažu neka rešenja koja nisu prihvatljiva.

Prema tome, ili ćemo se u tim razgovorima naći na toj crti, da pokušamo naći mogućnost zajedničkog suživota ili će proces neminovno teći ka razlazu. Vidite, to što smo mi ovde postavljali; međunarodna zajednica, pa i najodgovorniji, su zapeli sa jedne strane da nas održe u tim okvirima, a s druge strane znaju našu situaciju, da će dati podršku saveznoj vladi, ali da će istovremeno razgovarati sa republikama. Prema tome, oni su čini mi se svjesniji te naše situacije, nego li što smo mi po nekada po našem, za ovim stolom.

KIRO GLIGOROV:

To je ta ... naše situacije, ali nije gubljenje vremena ako se budemo dogovorili da o tim stvarima razgovaramo paralelno, jer tu zahteva onda odgovarajuću organizaciju, postupak itd.

5/4

i ako to paralelno teče, uneće jednu drugu atmosferu u razgovorima. Inače, dovešće do sličnog rezultata, ali ipak jednim postupkom, koji nikoga ne ostavlja ni u neizvesnosti, niti opet može da bude uzrok različitog nepoverenja.

U tom slučaju možda bi se i ublažila ta debata, da li ovakva Jugoslavija ili nikakva Jugoslavija, i da li ovakva i ovakva Jugoslavija ili za nas isključivo druga Jugoslavija. Ti 'realni' interesi koji će se onda pokazati, pokazaće i stepen mogućeg zajedništva i interes, kao što je bilo to u Evropskoj zajednici, pa ćemo se onda negde naći, kako je drug Kučan pomenuo, možda negde između, kad je stvorena Zajednica 50-i neke godine, tako 1965. i 1992. kada će biti to što će biti, ako se do kraja dogovore. I to je onda jedno rešenje koje nosi izvesnost.

Ja mislim da bi to imalo velikog međunarodnog odjeka, prestali bi i ti toliki pritisci koji se sada na nas vrše došlo bise do izvesnosti; da je nadjen put jednog razumnog dijaloga, koji paralelno teče. Ja se slažem sa Kučanom, da bez obzira šta bude, mi moramo da prečistimo medju nama račune, tako da kažem, i da dodjemo do čiste situacije da bi ušli kao takvi u bilo kakvu drugu kombinaciju. To je u redu. Samo to će biti vrlo veliki posao, složen posao, i on će trajati, po mom mišljenju.

Ne znam da li će baš doći do lakog dogovora, to su isprepleteni odnosi, koje, da bih rasčistili, treba i vremena i truda.

41

5/5

No, sve se to može rešiti ukoliko bi pošli od toga da putem referenduma odredimo volju za jedan ili drugi oblik uređenja, odredimo volju naroda u republikama, i ako paralelno sa tim radimo intenzivno na tome, da vidimo gde su ti interesi na kojima bi se mogli naći.

Možda još samo jednu rečenicu, ja uopšte ne osporavam značaj razlika koje postoje među nama u ekonomskom, kulturnom i svakom drugom pogledu , kojih smo vrlo svesni i koje često ističemo. Ali, verujte, ovo što vidim kako se događaju ta povezivanja među narodima, razlike nisu mnogo manje, a u nekim situacijama nisu uopšte manje nego što su naše. I, ako se podje od toga da se ne dovedu u pitanje državnost, suverenost itd, s jedne strane, a s druge strane, ako je to zasnovano na realnim interesima, nadje se taj put koji omogućuje da se povezuju i države i narodi za koje bi čovek na prvi pogled rekao pa to su tolike velike razlike da nebi mogli da budu zajedno.

Evo recimo, ako Jugoslavija, sada uzmimo kao jednu zajednicu, ako je reč o tome da dodje do asocijacije Jugoslavije sa Evropskom zajednicom, . (proces je bio otpočeo pa je stao), razlike između Jugoslavije i tih zemalja sa kojima bi se mi asociirali nisu uopšte male. Ili recimo, naša asocijacija sa EFT-om, možete da zamislite članice EFT-e koje su jedne

42

5/6

od najrazvijenijih, dosta homogenizirane sve te zemlje po nivou razvoja i Jugoslavija za koju su oni spremni da je prime u EFT-u, tamo gde se ti interesi povezuju i pokrivaju.

Dakle, razlike su vrlo značajne, mi ih ne smemo, naročito regionalno, ne smemo ih zapostaviti, ali mislim to nisu nepremostive prepreke.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Vidi jednu stvar, ako smem da dodam, Kiro: nekako se nametnulo pitanje da mi treba sada da damo odgovor kako rešiti taj problem izdvajanja, da nam je to opšte pitanje o kome razgovaramo. Ono nije jednako postavljeno sa stanovišta svih republika, svih jugoslovenskih republika.

Mi na primer, nismo postavili i ne postavljamo taj problem izdvajanja. Ne vidim zašto bi ga rešavali i sprovodili postupak izdvajanja, kad ni u Srbiji ni u Crnoj Gori pitanje izdvajanja niko nije pokrenuo. Prema tome, onaj malopredjašnji komentar prvo treba da se razdvojimo, pa onda da razgovaramo o mogućim oblicima saradnje. To je odgovor i pitanje na koji odgovor treba da daju oni koji žele da se izdvoje, pa da razgovaraju o budućim oblicima saradnje, a ne mi koji ne želimo da se izdvajamo iz Jugoslavije. Tu moramo da budemo jasni. Mi na primer, ne uključujemo u svoja razmišljanja, opciju da Jugoslavije neće biti. Ali, uključujemo, kao

43

5/7

realni ljudi, opciju da neke republike, ili narodi žele da se izdvoje i da planiraju svoje samostalne i suverene države.

Prema tome, ono što je Kučan rekao, čini mi se na samom početku, mi moramo da, kad razgovaramo o referendumu, vidimo kako je najefikasnije taj referendum sprovesti.

Evo na primer, Bosna i Makedonija, tu je najviše, kako da kažem nekih dilema, koliko sam ja razumeo. Logično bi bilo odgovoriti na pitanje da li ste da se republika ta i ta, na primer, Bosna i Hercegovina, izdvoji iz Jugoslavije, da se konstituiše kao samostalna i nezavisna suverena država, da ili ne.

Mislim, s tim što je sigurno, da obzirom na višenacionalni karakter Jugoslavije i svih njenih republika, mora biti moguće da se kroz rezultate referenduma vidi i kakav je stav naroda koji žive u tim republikama, da bi se onda na osnovu toga mogao da vodi dalji politički dogovor o mogućem uređenju u odnosima, tokovima izdvajanja itd.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ja sam shvatio da smo mi definisali zadatak ne da raspravljamo o tome, nego da nastavimo o tome, ili bili smo pozvani da utvrdimo kako vidimo tu buduću zajednicu, ako će postojati. To je naš zadatak. Ko smatra da treba prethodno da izvrši postupak to je uradio, nismo mi za to ovde. . Ako mislimo da treba da

izvršimo neki referendum o raspoloženju ljudi za ostati u Jugoslaviju ili ne ostati u Jugoslaviju, mi ćemo to uraditi, ne trebate nam vi za to. Mi raspravljamo ovde, i mi smo zato ovde na okupu, da pokušamo naći jedan koncept buduće nekakve zajednice, pretvaranja ove Jugoslavije koji više, (nije reč gospodine Miloševiću, o kontinuitetu uopće)... kao model na kome treba ostati. Vi samo govorite o kontinuitetu, koliko sam ja mogao da razumijem. Ili, treba tako da postojeći modelne odgovara. To isto tako se zna i u Hrvatskoj i u Bosni, i prema tome, problem je da se mi njega nismo riješili pa smo onda otišli na ovaj referendum: ili, ili. Ali, naš je bio cilj ono što se očekivalo, da pokušamo da ponudimo jedan jedinstven model nekakav, ne jedinstveni model, nego jedan model, bilo kakav, konfederativni, razlaz, bilo šta, ali jedan da bi se preko referenduma kasnije samo proveri jeli svijet za to ili nije.

Pošto mi nismo mogli to da utvrdimo, uprkos svim naporima ove naše četiri sjednice i one prethodne koje smo imali tamo, mi smo onda rekli, pa dobro, išla su nekakva dva modela, dva uredjenja Jugoslavije, hajde da vidimo šta će narod o tome kazati. Ja i sada tvrdim da to nije najsretnije rešenje, unaprijed znamo približno, ja ću vam reći približno sada i siguran sam da se neću puno prevariti. Ne znam šta će, kako ćemo upotrebiti taj rezultat referenduma, imaćemo

5/9

u Sloveniji verovatno, opredeljenje za konfederativni model uređenja, najverovatnije tako imaćemo u Hrvatskoj sa ogromnom većinom od prilike takav, u Bosni i Hercegovini od prilike 2/3 konfederativni 1/3 federativni, najverovatnije. U Srbiji i Crnoj Gori verovatno federativni, ne baš, negde više, negde manji, ali najverovatnije eto većina će se ljudi na to opredeliti, zavisno od toga da li će to biti referendum građana ili ne. Konačno u Makedoniji, to su moje prognoze, isto konfederativni.

Kad imadnemo to na stolu, šta sada da uradimo sa time, još uvek nemamo odgovora kako to hoće građani Jugoslavije, današnje Jugoslavije, kakav to hoće model. Imamo naravno, nove napetosti pogotovu u republikama kakva je Bosna i Hercegovina itd.

Prema tome, bilo bi dobro da podjemo od jedne realnosti, a to je ono što sam zastupao svih ovih sastanaka da republike jesu suverene republike, barem u onoj meri koliko je to, ... da one rešavaju o svojoj sudbini, onako kao mi to ovde rešavamo, jer nam niko ne diktira šta da radimo.

Prema tome, mi jesmo predstavnici suverenih republika, hajmo poći od te činjenice, i pokušati da stvorimo konzensualnu zajednicu, konzensualnu zajednicu, ustvari, narod neće više neke hegemonije, boji se preglasavanja, boji se hegemonije najačeg naroda, boji se institucija u kojima ta hegemonija postoji, kroz koje se ona

46

5/10

provodila, nekad svjesno, nekad manje svjesno, nekada u samoj činjenici da je neko jači i brojniji itd.

Ako možemo da stvorimo dakle, jednu ... polazeći od činjenice da postoje republike, da uvažimo činjenicu da postoje 50 godina te republike i . njihovo prekrajanje, a to je realno suštinsko pitanje u referendumu (znate, na kraju treba , provodjenje prekrajanja republika, da se razumijemo). Hoćemo li mi u takvu jednu avanturu ili nećemo, sa svim onim poslasticama koje iz toga mogu da proizadju, ili bismo prihvatili činjenicu realno, da te republike postoje. Postoje već 50 godina, ljudi žive u tim, a postoje neke još od ranije, ali ovakve u današnjem sastavu sa današnjim granicama postoje skoro 50 godina.

Mislim jednog života u 20.-tom stoljeću, gde se to nešto ustalilo, sada bi to trebalo razbiti i prekrajati, to će najverovatnije izazvati velike probleme, podjimo od te realnosti i imati konačno u račun još jednu drugu realnost, a to je potreba da ostanemo na okupu iz čitavog niza razloga. Te dve stvari treba da spojimo po mom mišljenju. Onda bismo možda mogli da dođemo i do potrebe, i da definišemo ovo što kaže Kiro, nekakve zajedničke kompetencije. Zajedničke intrese da ta zajednica opstane.

Mislim da bismo sve riješili time, Nema problema sukoba unutra, nema problema u odnosima sa vanjskim svijetom, ako smo spremni

5/11

da te dvije stvari povežemo nekako. Onda ćemo ponuditi narodu, i evo jedno riješenje, neka kaže ko je za to, ko nije za to.

Tako nešto, međutim, ovakav referendum nije.

Najverovatnije će doći ponovo do jedne pat pozicije i naravno do jačanja ovih tenzija i napetosti u pojedinim republikama na nacionalnoj osnovi sa ciljem razaranja republika, sa svim onim što to može da donese. Moram reći, a nije čudo, što eksperti, kad su već imali pred sobom problem referenduma, ovako pišu, samo se ovako u civilizovanom svijetu može rešiti referendumom, on mora da bude samo referendum u postojećim republikama i referendum građana. Sve drugo značilo bi ovako, imate pravo da pristupite glasanju, a ovaj čovek nema pravo. Gde je ta zajednica danas u svijetu, samo mi je pokažite, u kojoj postoji razlika između dva građana u rešavanju sudbine.

Gde je to, da se kaže recimo, nacionalne manjine ne mogu da pristupe, imali smo referendum u Sloveniji i to građana, čak ni Bosanci ne mogu da, ... oni koji su imali gore, glasali su tamo, niko im nije rekao da ne mogu da glasaju, jer predstavljaju manjinu. Prema tome, ako se već pred eksperte bude postavilo, kao što je ovaj profesor rekao, da ne mogu drukčije rešiti taj referendum, nego kao referendum republika, i referendum građana u republikama, za svakog čoveka koji živi u toj republici, svaki od njih mislim, slučajno

5/12

turista koji provodi na more, iz Njemačke, svaki dakle koji ima tamo prebivalište, ima pravo da se izjasni o sudbini te republike. Ne može ga niko lišiti tog prava, jer bimo mi zaista napravili jednu smiješnu stvar da stvaramo jednu vrstu aparthejda za neke ljude.

Konkretno, u Srbiji to mogu da budu i Albanci. Hoću da budem vrlo jasan. Da li biste vi doneli zakon kojim bi ih lišili prava da rešavaju o sudbini Srbije, o tome kako će Srbija da....

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Pa ne može da se diskriminiše ni jedan građanin, ali mi razgovaramo o dva različita pitanja. Ja ne vidim zašto bi mi u Srbiji sprovodili referendum za izdvajanje iz Jugoslavije kada to pitanje u Srbiji niko nije pokrenuo, to je problem koji ste vi pokrenuli, pitanje izdvajanja iz Jugoslavije, prema tome, vi ga i rešavajte. Što bismo mi rešavali problem izdvajanja iz Jugoslavije, kad mi nemamo želju da se izdvojimo.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Izvinite, mi uopšte nismo definisali prošli puta, za izdvajanje, ni protiv izdvajanja, mi smo definisali hoćemo li federativni ili konfederalni princip, nismo ništa drugo, prošli puta smo dotle bili došli. Ne glasi naše pitanje ko hoće da se izdvoji iz Jugoslavije, mislim ne bih ja to pitanje ovde ni postavio,

5/13

ono i dalje komplikuje stvar, mi se vraćamo natrag. Ja mislim da i ovo dokle smo dogurali, da pitamo ljude hoće li federativan model Jugoslavije ili konfederalni, nije nikakvo dostignuće a kamo li kada bismo sada postavili pitanje razbijanja Jugoslavije, naravno da je to, ono što se u pravu zove sugestibilno pitanje. Pitanje o kojima se ljudima sugerije, hoće li neko razbijati, hoće li neko stvarati. Velika većina ljudi ne bi možda ušla u razbijanje, nije on mislio da je razbije, on je mislio da se transformira Jugoslaiivju, u neki bolji povoljniji model, o tome je riječ.

Ako pitate građane, hoće li da transformiraju Jugoslavi-
viju mislim da ogromna većina hoće da je transformira, samo je pita-
nje kako je vide u buduće, a ne da je razbijaju.

50

6/1

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ne bi postavio uopšte pitanje u tom obliku, nego problem transformacije Jugoslavije u jedan bolji, efikasniji oblik.

KIRO GLIGOROV:

Kažu da niko u Srbiji ne postavlja pitanje izdvajanja, kao izdvajanje verovatno ne, ali ako vrlo ugledni i uticajni ljudi u javnom životu govore da treba definitivno napustiti Samit

Jugoslaviji kao rešenje problema za srpski narod. Toga ima i to su vrlo istaknuti ljudi koji to govore, ali to ne znači da bi na referendumu nešto drugo se odlučilo nego što ti kažeš, samo kao što ima kod nas takodje koji misle obrnuto od ovoga što ja govorim. Toga ima.

MILAN KUČAN:

Vidite, ako se postavi pitanje preuredjenja Jugoslavije u federaciju ili konfederaciju, da ostanem na tim terminima, da li će ljudi znati o čemu odlučuju. Jer kvalitativna razlika između te dve forme ipak je jedna država sa deljenim suverenitetom a drugo je savez suverenih samostalnih država. Bežali mi od toga pitanja ili ne bežali mislim da se uvek to pitanje vraća jer ono je egzistencionalno jer takva Jugoslavija je stvorena i ako se preuredjuje opet se postavlja pitanje subjekata - i šta onda. Ja sam rekao, mi želimo taj proces paralelno, to je proces stvaranja samostalne slovenačke države ali koja nam nije cilj, koja nam je polazište za nove integracije i ujedno pregovaramo

NP

51

6/2

o tome da li postoje interesi i mogućnost za stvaranje takve, ali rekao sam kakve, zajednice. Ali mi moramo, to je naš cilj, dobiti sve one prerogative koje država ima. Ti kažeš - u zajednici niko ne postavlja pitanje suvereniteta država - ne postavlja zato jer ga imaju. Rekao si S... da se ne postavlja u stvaranju tog što će biti 1992. godine, ne postavlja se pitanje i u pravu si, ne postavlja ga niko jer ga sve te države imaju. Mi smo ga svojom voljom preneli u velikom delu na saveznu državu. Ta je savezna država došla u krizu, te stvari vraćamo dakle, tu je proces stvaranja Slovenije kao samostalne države, vraćanje prerogativa. I pitanje koje se meni postavlja, sad nije vezano za referendum, nego da li postoji uopšte spremnost, na osnovu ovih deklariranih stavova, da niko nikog neće sprečiti da to svoje pravo izvede, ustvari, da li ste spremni za razgovor o tome. A tu Slobodan nije ... da se izdvoje one koje se žele, to je koncept da se neko pripojia. Nije to koncept države koja je nastala pripajanjem i prestaje, odnosno ostaje sa izdvajanjem. Ona je nastala na osnovu dobre volje i saglasnosti svih, tu formulu treba dopuniti - naroda onako kako su tada bili organizirani. I 1918. godine je tako bilo, i 1943. godine je tako bilo i ovaj poslednji Ustav je tako bio, nije se o njemu izjasnio srpski narod nego Republika Srbija i Republika Slovenija i druge republike. I zato je za mene pitanje praktično: da bi se mogli pokrenuti, da li smo o tome mi spremni razgovarati, ja sam za to pripremio i ta polazišta, znam da o njma nije jed - nastavno ali da barem počnemo diskusiju o tome, da se to pravo za one koji to žele ostvari. A onda je razgovor o tim budućim međusobnim odnosima. To su sve podeljeni razgovori ali svi imaju isti cilj.

NP

52

6/3

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da li ćeš se složiti Milane da ova varijanta, varijanta saveza samostalnih suverenih i nezavisnih država o kojoj ti govoriš, podrazumeva da se prvo formiraju takve samostalne suverene i nezavisne države. A one mogu da se formiraju kao samostalne i nezavisne i suverene ako se prethodno izdvoje iz Jugoslavije, naravno ako to žele.

MILAN KUČAN:

Ne, one se ne izdvajaju iz Jugoslavije, one više neće biti deo Jugoslavije. I tad se pitanje postavlja - da li je - šta je onda Jugoslavija? To nije isto pitanje. Ali ja se s tobom slažem, ne mora Srbija pitati svoje građane da li su oni za samostalnu Republiku Srbiju. Oni će verovatno pitati da li su građani Srbije za to da ostanu u savezu sa onima koji to žele u uredjenje federativne zemlje na principima kakvi su napisani.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Tako treba da ih pitamo.

MILAN KUČAN:

Stvar je to vaše odluke, ali ja se slažem s tobom da ih nećete pitati da li će se organizirati u samostalnu državu ako za to nemate interesa.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

U svakom slučaju nećemo ih pitati da li Slovenija treba da se izdvoji.

53

NP

MILAN KUČAN:

Nismo ih ni mi pitali referendumom da li smo zato da bi bili u federativnoj državi.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Naravno. Tu je polazni osnov koji treba stalno da postavljamo, jednostavno znamo da niko nikome ne može ništa nametnuti.

FRANJO TUDJMAN:

Rasprava koju vodimo dokazuje da, samo sad je otišao a radi njega hoću,

MOMIR BULATOVIĆ:

Regent Aleksandar 1.decembra 1918.godine, citira se - proglašava ujedinjenje Srbije sa zemljama nezavisne države Slovenaca, Hrvata i Srba u jedinstveno kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca. To je odgovor na adresu Narodnog vijeća iz Zagreba koje je 24.novembra proglasilo ujedinjenje države Slovenaca Hrvata i Srba.

/nije regent....nego ujedinjenje.....svi govore u glas..

KIRO GLIGOROV:

Dozvolite da ja napomenem, za tu državu nas, recimo u Makedoniji, niko nije ni pitao. I mi nikakvu saglasnost nismo dali da učestvujemo u toj državi. A 1943. jesmo, to da.

/svi govore...../

NP

6/5

ALLJA IZETBEGOVIĆ:

Čak i Crna Gora i Srbija nisu se pripajanjem Crne Gore nego samo su

MOMIR BULATOVIĆ:

Ravnopravno u smislu je i kroz povelju deklaracije, načelu međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i saradnji država, shodno Povelji Ujedinjenih nacija iz 1970. godine, tu se pravi distingcija između integracije, a drugi je pojam udruživanje. Udruživanja i integracije.

FRANJO TUDJMAN:

Ne možeš u ovom slučaju ujedinjenje tumačiti kao integraciju. Jer govoriše o ujedinjenju Srbije sa nezavisnom državom Slovenača, Hrvata i Srba.

MOMIR BULATOVIĆ:

Udruživanje prtpostavlja dalje zadržavanje pretežnih međunarodno-pravnih oznaka subjektiviteta, tako udružene jedinice ne izčežavaju takvom radnjom, činom stupanja u zajedničku državu, dok integracija može da se shvati kao ujedinjenje itd.

FRANJO TUDJMAN:

Ova rasprava koju vodimo dokazuje da je Jugoslavija Evropa u malom ne samo po razlikama u civilizacijskilm, u društvenom, kulturnom razvitku nego u političkom. Recimo, onaj

NP

55

6/6

ko je bio tu kad je nama predlagao referendum je bio upravo predsjednik Srbije Milošević.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Jeste. Ja i dalje to mislim.

FRANJO TUDJMAN:

Predlažem znači drugima nešto što za sebe ne smatram obaveznim. Vidite, bez obzira što ja prihvaćam da je Srbija zainteresirana, tu i jeste problem što je Srbija zainteresirana za održavanje ovakve ili još centralistički je Jugoslavije, u tome je i bit problema, jeste. Prema tome, ja znam da bi vjerovatno odgovor na to pitanje da li je Srbija za razdruživanje od Jugoslavije ili ne bio ovakav kakav Milošević predlaže, ali naime, sa stanovišta Hrvatske, itekako zanima kakav bi odgovor bio srpskoga naroda na to da li je on za saveznu državu ili da li prihvaća savez država. To bi me zanimalo jer ako srpski narod ne prihvaća kao ni Milošević uopće ideju saveza suverenih država, onda bi to dopustite u nas u Hrvatskoj djelovalo itekako u tom smislu, pa nemamo, zaista, iscrpili smo sve mogućnosti za zajednički suživot. Prema tome to ima svoje značenje u odnosu na rješavanje pitanja. I prema tome čini mi se da bi u tom smislu bio zanimljiv referendum i sa takvim pitanjima i za ostale narode u Jugoslavije kad bi se proveo u Srbiji. Ali razumije se mi ni/ jednog momenta nismo odustali i u okviru referenduma od tog pitanja - prava na samodređenje do samostalnosti, do suverenosti, prema tome bez obzira što smo se složili da postavimo i ova pitanja za saveznu državu

NP

56

ili za savez država. Ja bi predložio... (ovu raspravu možemo nastaviti u beskraj), ja bih predložio da ovaj skup predsednika predloži, preporuči republikama da provedu referendum kao što smo kazali do kraja svibnja, na način kako smatraju da će dobiti najispravnije gledište svoje repblike za dalje razgovore. Mislim, jednostavno da o tome ne vodimo daljnju raspravu jer polazimo od različitih osnova i već i time želimo nekako osigurati pristanak na svoje poglede.

Znači, predlažem u duhu zadnjeg zaključka i u duhu ovih preporuka radne grupe, da republike provedu referendum na način koji smatraju najsvrsishodnijim da bi predstavnici republika mogli govoriti u ime svih svojih gradjana. To bi bilo i za naše rasprave, za jugoslavensku javnost i za svjetsku javnost od važnosti.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ako smem da repliciram na ovo što kaže Franjo, pitanje da li ste za savez suverenih država u načelu se uvek može postavljati na referendum ali ono se može postavljati tek ako se prethodno konstituišu i definišu te suverene države. Pitanje svakog saveza i pitanje saveza subjekata koji postoje a ne subjekata koji ne postoje. Ne možemo da postavimo pitanje - da li ste za savez nepostojećih subjekata. Ako nezavisne i suverene države ne postoje kako se može odgovarati na pitanje da li ste za njihov savez. Molim vas, pa to je svar najelementarnije logike.

NP

57

FRANJO TUDJMAN:

Slobodane, i po sadašnjem Ustavu republike su suverene države, broj jedan. Broj dva, mi se nalazimo u prijelaznom razdoblju, mi se nalazimo u kriznom razdoblju i čitava ova rasprava koju vodimo svodi se na to da bi smo trebali nekako ne produbljivati krizu još više nego što jeste nego u toj krizi naći neka rešenja koja će osigurati i suverenost republika i po mogućnosti evo zadržavanje zajednice suverenih republika kao država ukoliko nadju zajednički interes. A ja mislim da može biti zajedničkih ekonomskih interesa za sve republike, ne samo ekonomskih. Jer na kraju ekonomski interesi se mogu pojednostaviti ali kad bi smo mi kazali da ovu zajednicu, sadašnju zajednicu sa kojom niko nije zadovoljan osim Srbije i Crne Gore, čini mi se, ove četiri druge republike nisu, e pa molim, tako se svodi. Prema tome kad bi smo mi kazali: stvaramo takvu zajednicu da će svaka republika, da će Hrvatska imati svoju vojsku i Slovenija svoju vojsku, stvoriti neke zajedničke itd., onda bi narod možda takvu ideju prihvatio. Inače na temelju sadašnjeg stanja, sadašnjeg nezadovoljstva sa takvom državom, neće je prihvatiti. Prema tome, problem je - znači predlažemo jedan način izlaska iz krize, osiguranja suverenosti naroda i izlaska iz krize koji bi po mogućnosti otklonio zle posledice i koji bi bio u interesu svih republika.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Vi kažete - proizilazi iz ovoga zašto se mi zalazemo. Mi želimo centralističku državu i još centralističkiju

NP

58

nego što je danas. Ja vas podsećam da smo koliko na prošlom sastanku izložili elemente karaktera te jugoslovenske državne zajednice. I ako iz toga može da se izvuče zaključak da je to centralizam, da je to hegemonizam ili ne znam šta drugo iz onih, nekoliko tačaka, devet ili deset (čini mi se da smo izložili), onda ja samo mogu da se složim. Ali mislim da iz onih 10 tačaka koje smo izložili niko ne može izvući zaključak da se tu radi o želji da se stvori jedna još centralističkija država od ove koja sad postoji.

FRANJO TUDJMAN:

Vidite, u Hrvatskoj obični ljudi, pa do profesora i ministara misle čak i o sadašnjim potezima vlade a pogotovo o vašim prijedlozima, o vašoj koncepciji moderne federacije. Prema tome to nisu osnove na kojima možemo tražiti rešenje. Vidite molim vas jednu činjenicu, gospodin Kučan želi 18:11 u korist generala ili poručnika u vojsci, Pa mislim da u sadašnjoj Jugoslovenskoj narodnoj armiji postoji valjda 11 slovenskih generala a 18 potporučnika. To znači da je takva situacija da taj slovenski narod kao i hrvatski ne smatra tu armiju svojom armijom, da je smatra tuđom armijom. Prema tome moramo, ako želimo bilo kakvu zajednicu, te odnose moramo promijeniti temeljito.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da li možete da navedete u onih 10 tačaka koje smo izneli na prošlom sastanku, jednu jedinu koja govori o centralizmu?

NP

59

FRANJO TUDJMAN:

 Evo govorim, jedinstvena armija, to je za Hrvatsku neprihvatljivo.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Upravose ta tačka odnosila da imamo i određene vidove i rodove vojske koja čuva državne granice i republičke oružane snage ali u funkcionalnom smislu to može u slučaju potrebe da funkcioniše kao jedinstveno.

FRANJO TUDJMAN:

Ne, radi se da ta armija, znači, funkcioniše po srpskim pogledima ispravno i bila bi u budućnosti, a po hrvatskim ne može funkcionirati. Mi želimo suvremeno pravo Republike Hrvatske da ima svoje oružane snage i naše suvereno pravo je da se dogovorimo kakvu ćemo zajedničku armiju imati. Kao što to molim vas,.....
 imaju svoj NATO ili savezničke snage a ne da im neko propisuje da li će Danska ili španjolska ili Grčka imati ovo ili ono, nego imaju svoje snage i zajednički dogovor. Prema tome to su potpuno različita dva pristupa. To moramo shvatiti, sve drugo je, oko referenduma i drugo, gubljenje vremena i zamagljivanje problema koji se ne mogu više zamagljivati, ne mogu se zamagljivati, od oružane sile do diplomacije, do monetarnog sustava, do svega.

NP

6/11

MOMIR BULATOVIĆ:

Ja visoko cijenim ovaj napor koji su uložili Kiro Gligorov i Alija Izetbegović, ali realnost je ipak ovakva kao što smo sada čuli. Mi to možemo da pokušamo da spojimo u logičku sekundu i da kažemo - proces razdruživanja i nekog novog saveza koji će tako teći ali ipak ja se slažem sa Milanom koji je mnogo puta potencirao, to su dva kvaliteta. U jednu novu kvalitetu imaćemo potpuno drugačije pozicije koje postoje. Ali ono što bi ustvari sada trebalo, ako svi osećamo da to postoji u vazduhu, to je kako, na koji način pomiriti ove suprotnosti koje postoje odnosno kako naći model da svako ima pravo da uradi ono što smatra da treba da uradi, šta je građanska i politička volja. To košta, objektivno košta. Naravno ne radi se ovdje o sukobu, ..gospodin Tuđman dvije koncepcije, ali recimo, ja sam računao baš juče, da bi sada turista trebalo da dodje u jednu ovakvu saveznu državu, da dodje na Crnogorsko primorje, pet puta da prođe pasoška kontrola.

FRANJO TUĐJMAN:

Zašto bi morao. To je stvar dogovora.

MOMIR BULATOVIĆ:

To hoću da kažem, ali znači mi treba samo da kažemo - referendum treba da ide, pitanje je kako ćemo posle toga pročitati ga i protumačiti. I ovo što je sada gospodin Izetbegović rekao, postoje republike koje će htjeti da imaju neke čvršće, svoje veze, koje će ući u neku svoju državu, postoji onda ta pozicija, za sada se razmatra opcija saveza suverenih država ali

NP

GA

uz nešto promijenjen i drugačiji odnos snaga. Ne mora više da bude šest republika kao što će jedni sada da odu, ali postoji nešto drugačiji omjer. Ali da bi smo uopšte o tome mogli da pričamo mi moramo da preskočimo ovo pitanje - da li su države ili postoji jedinstvena savezna država. Ovo što je Milošević rekao, to stvarno jeste logičko pitanje i problem. Ali recimo na njega možete dobiti isti odgovor i ako postavite samo jedno pitanje u formi referenduma, postavite građanima pitanje - da li ste za očuvanje Jugoslavije kao savezne države ravnopravnih republika da - ne. Ako se odgovori "ne" to znači da se sada pristupa stvaranju suverene države. A tehnika referenduma u suštini treba da ide listić jedan gdje će biti argumenti za "da" i argumenti za "ne". I nek to ljudi pročitaju, pogledaju, odluče se. A pred nama je onaj veliki, ogromni posao o kome smo mnogo puta govorili ali koji može samo biti trenutno približan u prvom koraku našim nastojanjima ili nekom obavezom da ćemo ući odmah u dogovor oko saveza suverenih država. Veliko je pitanje hoćemo li. Jer, ja sam već jednom pokušao da skrenem pažnju, stvara se jedan animozitet, govorim čisto o ekonomskim principima i odnosima, onda to znači jedan drugačiji odnos pa ćemo svi da uzmemo da računamo, da pogledamo, da vidimo šta nam se više isplati. To je u svakom slučaju nešto što može da se desi, ne mora da se desi, po mom osjećaju sada nije ni realno ići prema tome da ćemo mi ostvariti neki savez suverenih država. Prije toga moramo odgovoriti na pitanje da li ostaje savezna država Jugoslavija ili ne.

NP

7/1

MILAN KUČAN:

... O tome dogovoriti. Sve ostalo su detalji, vrlo značajni, ali o njima treba da razgovaramo u smislu ko će to pripremiti. Ali ne mislim da je to u opreci, ona prva diskusija i prvi p... Slobodana Miloševića o... Jer onaj koji će se odlučiti za savez suverenih država on mora znati, a to je stvar ... to pretpostavlja ne nekakvu nepotpunu republiku, nego republiku sa svim nadležnostima, sa svim kompetencijama i ona kao takva ulazi u taj savez. Šta će tamo raditi, kako će to raditi, to je stvar tog novog sporazuma. Tako da, što se samog referenduma tiče (i pitanje referenduma), mislim, to nisu stvari koje su međusobno isključene, nego, naprotiv, jedna druga dopunjuju. Inače stvar je našeg razgovora da stvarno znamo u kakvu ... to idemo.

KIRO GLIGOROV:

Znate šta, ovako da kažem, ja polazim od sledećeg: mi se nalazimo u dubokoj krizi. Nezadovoljstvo sa ovim kako je do sada išlo u Jugoslaviji je opšte, očevidno i srpski narod nije zadovoljan, ni hrvatski narod, ni slovenački narod, ito nezadovoljstvo je kod nas, pretpostavljam i u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, inače ne bi imali sve ovo što imamo danas i na ekonomskom, socijalnom i svakom drugom planu. E sad, paralelno sa tim teče jedan proces koji je po meni legitiman. Republike koje su već organizovane na bazi avnojskih principa kao države, tako su i tretirane, bez obzira da li su imale puni ili delimični suverenitet, jer se živeli u zajedničkoj državi sa međunarodno-pravnim

NP

63

subjektivitetom - Jugoslaviji; one žele da taj proces dovrše do kraja. Kada je reč o Makedoniji i makedonskom narodu, to je jedna istorijska potreba. Ja sam više puta to naglašavao i verujem da će se za tako nešto makedonski narod izjasniti. Međutim, istovremeno verujem da će taj isti narod biti voljan da razgovara kako će u određenim domenima zajednički obavljati neke funkcije suvereniteta o pitanjima i interesima o kojima se budemo dogovorili. I ne vidim tu protivurečnosti niti opasnosti da će Jugoslavija isčeznuti ako tako razgovaramo kao zajednica; nije potrebno, s druge strane, da se ukopamo na svojim pozicijama i da polazimo od toga da se radi o suverenoj saveznoj državi koja jedino postoji, sve drugo je nelegitimno, jer to ne vodi nikakvom sporazumu. Nego da podjemo od realnosti: ove države, koje su već sada tretirane kao države, žele da ostvare tu svoju suverenost u celini, s tim da su voljne da razgovaraju na bazi suverene volje o tome šta će od tog suvereniteta zajednički obavljati na način, u organizaciji, u obimu kako se budemo dogovorili. I tu u takvom prilazu stvari ja vidim izlaz iz ove naše pat pozicije. Inače ćemo se razići, nećemo ništa moći da uradimo. Da imamo referendum iza sebe, postavilo bi se opet isto pitanje.

MILAN KUČAN:

.... završava se proces, vrlo složen, osamostaljivanja i ako hoćeš dovršavanja suvereniteta republika koje imaju volju i potrebu da barem provere mogućnost za ostvarivanje takve zajednice, barem to, ako ne više. A ja mislim da imaju volju i potrebu da naprave više od toga.

G4

7/3

KIRO GLIGOROV:

To je ono što je takođe neprekidno ponavljam: mi o tim stvarima treba paralelno da razgovaramo. Na kraju ćemo zaključiti da ni za koga ta suverenost ne predstavlja opasnost, da smo već došli do nekih zajedničkih tačaka gde vidimo da imamo zajedničke interese i o tome ćemo se dogovoriti, ako se dogovorimo, razume se, a ako ne, ostaje taj isti problem: dalje da se svako bori za to dali će se odcepiti, dali će tražiti priznavanje sopstvenog međunarodnog suvereniteta, dali že onda druge republike to priznavati ili osporavati itd. Od toga ne možemo pobeći. To ostaje. Ali, ako paralelno o tome raspravljamo, može to biti jedan paket koji će ljudi shvatiti kao nešto realno što odgovara sadašnjoj situaciji i predstavlja izlaz iz krize, ipri svemu tome manje košta. A nije nam svejedno dali ćemo iz ove krize izaći godinu, dve ranije ili kasnije, to ne može biti svejedno. Nemoženo da predvidimo sve događaje.

MILAN KUČAN:

....

7/4

KIRO GLIGOROV:

Možemo li mi sve to da obavimo u osnovnim cr-
tama, kao da pripremimo dogovor do referenduma

MILAN KUČAN:

Nije nužno to.

KIRO GLIGOROV:

A ja mislim da je čitava stvar u tome.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To je konfuzija zato što ne idemo jednim redosle-
dom ka određenom cilju koji bilo ko od nas može postaviti. Ako se ra-
đa o..suverenim državama, onda je nužno da budući subjekti saveza
taj svoj suverenitet i međunarodno-pravni subjektivitet ostvare,
a onda da postave pitanje svog mogućeg saveza. Pre toga, nama nisu
definisani subjekti mogućeg budućeg saveza suverenih država. Šta
na primer ako bi Srbija i Crna Gora ostali kao federacija, mogu
i one da budu subjekt, može ta federacija da bude subjekt tog
budućeg saveza, kako se definiše. Prema tome, kako ćemo postaviti
pitanje da li smo za savez suverenih država pre nego što se pret-
hodno definišu subjekti tog mogućeg budućeg saveza.

KIRO GLIGOROV:

Koji su, Slobodane, subjekta sadašnje Jugoslavije.

NP

66

7/5

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Subjekti sadašnje Jugoslavije su jugoslovenski narodi i njihove republike.

KIRO GLIGOROV:

E pa čim kažeš republike, a ne kažeš slučajno republike, i ne slučajno te republike su tamo definisane kao države, ti subjekti nisu nepostojeći. Može se govoriti o tome da li ti subjekti imaju, u međunarodnom-pravnom smislu, puni suverenitet. To je deo problema.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ali dovoljan deo da se ne može preskočiti.

MILAN KUČAN:

Pa oprostite i ne treba...prvo to, pa onda, ... mi upravo o tome razgovaramo i Kiro i ja tu diskusiju vodimo već četvrti sastanak čini mi se, ja mislim nepotrebno, jer govorimo o istim stvarima, ali tehničke su to stvari. I mi, ako bi na to pristali, to podrazumeva, a to su principi tih naših čistih računa, da tako kažem, da jedan drugome priznamo taj status države, onda i međunarodno priznanje mnogo lakše je ostvarivo, iako ja ne kažem da će biti brzo, a onda, naravno, mi možemo u takvoj situaciji razgovorati neopterećeni time šta su nam stvarno objektivni interesi koje ćemo morati zajedno ostvarivati. Način na koji ćemo ih ostvarivati, sistem odlučivanja u kome ćemo to ostvariti i veživanje te zajednice, kao što smo rekli da bude kompatibilno sa

NP

67

7/6

velikom Evropskom zajednicom. To je sve moguće, ali to izgledaće ustvari ovako: deset godina jedno, pa onda drugo. Moguće je da će na kraju biti i to, ali to nam sigurno nije cilj ovog razgovora.

KIRO GLIGOROV:

Biće to bez ovakvog dogovora o kome ja govorim, biće to jedan mučan i dug proces koji će nas sve jako skupo koštati. Zato da nam se to ne dogodi, zbog toga ponavljam, da ne vidim nikakve smetnje da o tim stvarima razgovaramo paralelno.

FRANJO TUDJMAN:

Htjeli ili ne upućeni smo na dogovor. Ko je taj koji može silom nametnuti svoju volju, to ne može ni Jugoslovenska armija jer ni ona nije jedinstvena, jer je ona odraz ovog stanja. Osim toga, bilo je pokušaja, pa prema tome, budimo realni i pokušajmo da iz te krize izadjemo što prije da ne bi smo trpjeli svi duže tako.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da bismo izbegli silu, dogovorili smo se da demokratski rešimo, ne treba preskakati ni jednu fazu u dolaženju do takvog cilja. I ne možemo da prihvatimo da se može poći od toga da je Jugoslavija ukinuta, pa, na toj osnovi, odlučivati o mogućem savezu njenih dosadašnjih delova. Moraju da se definišu ti suvereni međunarodno-pravni subjekti koji razmatraju mogućnost svog eventualnog saveza. Nedefinisani su.

NP

68

7/7

FRANJO TUDJMAN:

Zar vi niste definirali Srbiju kao državu svojim Ustavom. Zar ste morali čekati da budete međunarodno priznati da idete u Atenu, to je stvarnost u Jugoslaviji.

KIRO GLIGOROV:

Dobro. Kada bi mogli barem da završimo ovo, pa da idemo na ručak.

FRANJO TUDJMAN:

Ja bih mogao da vodim raspravu još satima.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ja...te republike postoje ili ne postoje. Kod nas ima suvereniteta, ali koliki je on sada. Na koncu, znate što kažu, - da li mi ovdje razgovaramo kao takvi. A mjerila ...nisu, onda treba neko da dodje - toliko mi imamo svi ovdje i kompetetnosti i prava, toliko možemo. Mi ne ukidamo Jugoslaviju, mi je samo transformiramo. Ona se transformacijom ukida.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Tako što prestaje da postoji, tako je transformiramo.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Možda neće prestati da postoji, ko zna, mi razgovaramo o transformaciji. To je predmet naših razgovora. Transformaciju, samo o tome mi pregovaramo, kasnije....

NP

63

7/8

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Narodi, odnosno njihove republike koje žele da se izdvoje iz Jugoslavije nek donesu i legitimno sprovedu taj postupak, one su subjekti koji mogu da razgovaraju medju sobom . To je sasvim u redu, to je put.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Mi govorimo o transformaciji.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Kakvoj transformaciji?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Transformaciji postojeće državne tvorevine u nešto drugo. To je predmet naših razgovora.

FRANJO TUDJMAN:

Da preporučimo republikama da provedu referendum da bi njihovi predstavnici mogli sa legitimno izraženom voljom odlučivati o budućnosti Jugoslavije.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Molim vas, ali na referendumu pitanje mora da se postavi jasno, a ne nejasno. Kakvo bi bilo pitanje na tom referendumu?

MILAN KUČAN:

Stvar je vaše skupštine koja će doneti zakon o spro-
vedbi referenduma da li će pitanje formulirati jasno.

yo

7/9

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To je posebno pitanje, ako će svaka republika formulirati za sebe svoje pitanje.

FRANJO TUDJMAN:

Opet dolazimo na ono bitno pitanje - zašto vi, Srbija i Crna Gora želite da formulirate pitanje svih drugih republika. Mi onda dopuštamo da formulirate pitanja kako želite i da se prema tome odredite i da pustite nas da formuliramo svoja pitanja i prema tome, na temelju izražene volje hrvatskog naroda i drugih naroda, da pregovaramo o tome možemo li živjeti zajedno ili ne.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Vi nama dopuštate da se izjasnimo, da formiramo državu koja postoji, to je potpuno nelogično. Jugoslavija postoji i nama ne treba dopuštenje da se izjasnimo da formiramo državu koja postoji.

MILAN KUČAN:

Svaki je razgovor ozbiljan, barem dok ...

MOMIR BULATOVIĆ:

Ne, ali ne radi se, dozvolite samo jednu stvar, ne radi se ni o kakvom nametanju, ali elementarna neka pravila nalažu, budući da se radi o sudbinskom pitanju, a to sudbinsko pitanje je da građanin odluči u kojoj će državi da živi, da se, recimo, tako su barem mene naučili i to mi je veoma blisko, a to uopšte ne dira u NP

71

7/10

suverenitet ni jedne od republika, da to bude rezultat našeg dogovora, da referendum bude u jednom danu i da, recimo, možemo da se dogovorimo i usaglasimo da se formuliše jedinstveno pitanje. Jer, bez obzira koliko mi svi skupa bili sada nezadovoljni Jugoslavijom, ona ipak postoji, na taj način prepuštamo građanima Jugoslavije odluku o njenoj daljoj sudbini.

KIRO GLIGOROV:

I to pitanje smo prošli put postavili. I dogovorili smo se.

MOMIR BULATOVIĆ:

Ja sam se raspitivao kako bi mogla da bude pravna tehnika svega toga. Recimo moglo bi Predsedništvo Jugoslavije da donese odluku o raspisivanju referenduma, a da republike, skupštine republika donesu svoje zakone o referendumima i odrede usaglašeni termin da se dan toga i toga izadje na referendum u svim republikama, naravno ne računajući Sloveniju, jer oni su to već obavili, i da se odgovori na jedinstveno pitanje. Ako sada pravimo i idemo prema građanima, ja sam već ukazao na tu jednu duboku dilemu koja je stojala i pred ekspertima, onda su, dok smo još uvijek jedna zemlja, makar svi građani jednaki u ovoj zemlji i sa stanovišta opštih principa, ravnopravnosti, ljudskih prava i sloboda, makar ih treba staviti, možda, i formalno-pravno, u identičnu poziciju. Jer, ako, recimo, danas bude referendum u Hrvatskoj, a za 15 dana u Srbiji, ne morati ništa više ni da pogadjate kakvi će biti rezultati. Ali mislim i sa stanovišta međunarodne

NP

72

7/11

javnosti i naše odgovornosti da bismo mogli postići dogovor o tome da, na osnovu našeg političkog dogovora, skupštine odrede mesto i datum i termin kao jedinstveno pitanje.

KIRO GLIGOROV:

To je najlakše da bude istog datuma, nije to problem, nego prošli put smo rekli da će izjašnjavanje biti ili za savez suverenih republika ili za saveznu državu. Tu su stvari vrlo jasne.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Savezna država postoji, a savez suverenih republika ne postoji.

KIRO GLIGOROV:

Ali zato su pitanja ugradjena.

MILAN KUČAN:

Meni referendum neće utvrditi šta postoji, referendum je šta ćemo u buduće i to je legitimacija republičkih rukovodstvima. Ne moramo biti to mi, to mogu biti delegacije određene nominalno koje će razgovarati tome kako ostvariti to što bude izraženo kao volja na referendumu. Da li će to biti jedna država ili će to biti savez država ili ništa od toga, to će imati tu legitimaciju. I to je stvar referenduma, to je predložio predsedavajući. MI ne treba nikakvo savezno predsedništvo. Ako je naš

NP

73

7/12

dogovor takav, mi ćemo to predložiti skupštinama, odnosno to smo već i uradili, a skupštine će doneti zaključak hoće-neće. Neće ih niko terati da idu na raspisivanje referenduma. Ali, mislim, sada je pitanje kakva je naša politička volja ovde za stolom.

KIRO GLIGOROV:

Čitav smo sastanak potrošili debatizajući o tome da li savez suverenih država ili savezna država. I pošto se nismo mogli složiti, rekli smo - treba konsultovati ljude i da to...

74

8/1

KIRO GLIGOROV:

I da to treba izvršiti u republike. To je bila jedna čvrsta tačka našeg dogovora. Sad bi trebalo videti koja su dalja pitanja, vi ste rekli tu ima problema oko procedure, oko raznoraznih pitanja koji se u vezi sa tim mogu postaviti i o kojim nam eksperti treba da kažu, oni su rekli šta su rekli, dajte da vidimo sada ako ostajemo kod tog osnovnog opredeljenja da se referendum obavlja da bi se dobila volja za građane, da li su za savez suverenih država i li gasaveznu državu, da vidimo koja su još pitanja koja raspravljamo.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Nije sve to ...Nije sporno da se može postaviti pitanje ko je za savez suverenih država, prema tome mi ništa ne menjamo u pogledu naših ocena sa prethodnog sastanka. Ali, brkamo faze, jer pitanje da li ste za savez suverenih država može da se postavi tek onda kad se prethodno konstituišu i definišu te suverene države. Ko su te suverene države koje stupaju u mogućí savez.

MILAN KUČAN:

To je pitanje, ono naše, ali ja se nadam da smo se mi složili. Sad treba Slobodanu govoriti, u pravu je - savez suverenih država mogu sklapati suverene države, ti si lepo to formulirao danas. Teče proces dostizanja realizacije potpunog suvereniteta, uključiv međunarodno priznanje, ali te države ne mogu živeti, neće živeti kao izolirane jedinice. One istovremeno otvaraju razgovor o tom budućem savezu. Kako će konkretno završiti ti procesi, istog trenutka, ili će sa intervalom, to je već

NP

75

8/2

konkretno pitanje. Ali mi moramo znati da podrazumevamo pitanje o stvaranju zajednice suverenih država, ono podrazumeva pitanje, ili ako hoćeš problem suvereniteta tog subjekta koji ulazi u to. Ja tebe tako to razumem da ti to pitaš.

...uključili međunarodno priznanje, ali te države ne mogu živeti, one istovremeno otvaraju razgovor o stvaranju tog budućeg saveza. Kako će konkretno završiti ti procesi, istog trenutka, ili će sa jednim intervalom, to je već konkretno pitanje. Ali, mi moramo znati da to podrazumeva pitanje o stvaranju zajednice suverenih država, ono podrazumeva pitanje, ili ako hoćeš problem suvereniteta tog subjekta koji ulazi u to.

Ja Tebe tako razumem.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ja sam zapazio, ako dalje nastavi kao Savez suverenih država.... to je pitanje, ustvari implicirano je u to.

KIRO GLIGOROV:

O interesima našim, prema tome, ako nam je interes, a svi ovde procenjujemo da nećemo živeti izolovano u nekim oazama itd, da ćemo uspostaviti neke nove odnose, hajmo sada paralelno sa tom težnjom da se taj suverenitet jednom dostigne da se istovremeno sa tih pozicija dogovorimo o tome koji su nam zajednički interesi i kako ćemo ih obavljati.

Ja ne razumem, moram da kažem, ni logički ni bilo kako drukčije, a najviše ne razumem sa stanovišta upravo interesa, zašto bi mi te stvari toliko odvajali, jer to odmah unosi razno-razne

76

8/3

sumnje, koje nisu po mom mišljenju opravdane.

MILAN KUČAN:

Ja ne vidim te procese paralelno, ja samo govorim da pitanje Savez suverenih država, onako kako ga postavlja Slobodan, on je u pravu, to moraju ljudi znati, da u taj Savez stupaju nominalno suverene države, ali istovremeno onaj jedan deo, te svoje, da tako kažem pozicije, pokušavaju realizirati na način saradnje, ili ako hoćeš kao najblaži oblik.

KIRO GLIGOROV:

Tu su dva procesa koja se susreću u jednoj tački, i mogu i morali bi, radi našeg interesa, da teku paralelno.

MOMIR BULATOVIĆ:

Da li oni glasaju za to da njihova republika postane samostalna, da prvo mora da postane samostalna, nezavisna i suverena država, a onda će posle toga videti kako dalje.

Činjenica je dakle, da može da se postavi samo jedno pitanje. Pojednostavimo mi to na jezik građanina, ja ga sam sebi pojednostavljujem. Ljudi, možemo mi da zovemo tu zemlju kako hoćemo, ali ona više neće biti Jugoslavija, ako sada postoje šest ili manje država iz nje. Prema tome, da li ste za to da Jugoslavija opstane i da se sačuva kao savezna država ravnopravnih republika? Možete postaviti kontra pitanje, ako nećete da, ne, da li ste za to da vaša republika

77

8/4

postane suverena, samostalna i nezavisna država. To su dva pitanja. Tako da vaša republika udje u savez suverenih država.

KIRO GLIGOROV:

Ideja je sledeća, možete postati suverena država samo ako se otcepite. To je ta ideja, najpre se morate otcepiti da bi pokazali da ste suverena država, pošto sada mi živimo zajednički, mi se možemo dogovoriti o jednoj i u drugoj stvari, a ne poći od toga da najpre, upravo raskomadamo Jugoslaviju pojedinačnim otcepljenjem, da bi onda shvatili da imamo i zajedničkih interesa, pa da j da sednemo da razgovaramo.

MILAN KUČAN:

Pa ako mi, ne mislim na nas šest, nego Jugoslavija, jedan drugome priznamo što se nas tiče, status potpuno suverene države, nemojmo se baviti strašno složenim procesom otcepljenja, parnica itd. Ja to kažem, mi moramo prvo jedan drugog priznati, a to mora biti formalna procedura, mora biti konstatacija.

KIRO GLIGOROV:

Ta teza je teza da možeš postati suveren samo ako se otcepiš, po posebnom postupku.

MOMIR BULATOVIĆ:

Na temelju sadašnjih ustavnih načela, svih ustavnih načela od AVNOJ-a pa na ovamo, na temelju prava naroda na

78

8/5

samoodredbe do otopljenja, i na temelju suverenosti republika, evo, stvaramo, priznajemo to međusobno pravo i istovremeno....

KIRO GLIGOROV:

Da živimo u takvoj, i takvoj zajednici, nekoj tvorevini u kojoj će se obavljati ti i ti naši, ti i ti zajednički interesi. To zajedno rečeno, postiže i jedno i drugo. A ovo o čemu je govorio sada drug Bulatović, to znači, prvo sadašnja Jugoslavija postoji, svako ko želi da dodje do suvereniteta mora da se otcepi od nje, pa ćemo onda razgovarati o tome šta ćemo i kako ćemo.

Ja mislim da je to daleko, ne samo teži proces, nego i proces koji će izazvati neverovatne....

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Sada na neki način smo prinudjeni da razgovaramo o toj konfederalnoj formuli, ali ta druga koncepcija koja odmah ide na Savez suverenih država, ona via -fakti vrši otcepljenje svih s tim što ta druga koncepcija to otcepljenje prečutkuje, ili, da ne kažem grublju reč, skriva od građana pred koje se to pitanje postavlja.

KIRO GLIGOROV:

Taj Savez suverenih država će predstavljati jednu zajednicu koja će se onda normalno razvijati i dalje prema tendencijama koje postoje, inače, u Evropi i u svetu, bilo kroz Evropu, bilo kroz tu jugoslovensku zajednicu suverenih država, on

8/6

če učiniti svoje. Po onome što sada nama izgleda minimum nečega, taj minimum bi, možda, jedino omogućio da se sačuva ta zajednica, a ovaj maksimum da predjemo od kontinuiteta da ostane savezna država možda će dovesti do toga da ove države neće biti. Treba dobro proceniti čemu šta vodi.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Te države će biti naravno, ne u sadašnjem obimu, ali će je biti.

MOMIR BULATOVIĆ:

Čak je i teško prihvatiti logiku da nešto cepate da bi se onda objedinilo. Jer, ja bih stvarno shvatio da sada postoji u predlogu Srbije i Crne Gore insistiranje da se radi o jednoj tvrdoj unitarnoj, centralističkoj državi. Mi to bar tako ne doživljavamo. E, sada kažete, bježimo od svakog tog modela, tražimo potpuno svoju samostalnost i suverenost, ja to apsolutno prihvatam, međutim, ono što treba imati u vidu, to je da u takvim okolnostima se postavlja i drugo pitanje, da li bimo mi imali više interesa i želje da se

Jedna je stvar, ja sam stvarno prvi put čuo tezu da se na ovaj način razbija Jugoslaivja. Jer, ja samo mogu da konstatujem da konfederacija nije država, Savez samostalnih država nije država, i mi se možemo oko nečega dogovoriti, ali ne moramo se dogovarati uopšte, i samo je tu jedan stepen, ako postoje istorijski,

80

ekonomski, politički i drugi interesi, da budemo zajedno, onda postoji i metod da se to uradi, ako postoje takvi isti interesi da ne budemo zajedno, onda se i sa tom činjenicom treba suočiti. Ali, nam ništa neko lakiranje oko toga neće pomoći.

KIRO GLIGOROV:

Nije to realnost, realnost je sledeće: Hrvatska želi da ima svoju suverenost, Slovenija ju je već izglasala, slična je tendencija kod nas, gospodin Izetbegović govori o Savezu suverenih država.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

U Bosni i Hercegovini uopšte neće prihvatiti da žive u samostalnoj suverenoj državi.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Vidite nešto, ovde se bar tako slikovito kaže, radi se o jednoj gradjevini, koja je dosada imala sve zajedničko, znate, sada se radi o tome, da ona treba da se transformira, da se podignu neki zidovi, da se od toga napravi šest stanova, sa masom centralnih zajedničkih funkcija, centralno grejanje, ali da budu satovi, da se vidi ko koliko troši, što do sada nije bio slučaj, itd. Prema tome, ne treba tu gradjevini razoriti na cigle, to je i dalje zajednička kuća, ali biće odvojeni računi.

Prema tome, radi se o transformaciji, a ne onako kako vi kažete, prvo ćemo morati svi da se razdvojimo, da porušimo, pa da

8/8

pravimo novu gradjevinu. Mi kažemo samo transformisati to, ono je bilo sve zajedničko, znate, što-šta zajedničko, sada bi se najverovatnije po neki pregradni zid stavio, neke funkcije bi ostale iste, neke, najverovatnije, recimo, u jednom stanu bi to bilo centralno grijanje, ali bi se zato znalo koliko ko troši. Bili bi satovi postavljeni, bili bi računi svi isti.

Prema tome, radi se o transformaciji, pa ne mora, ne znači da treba sve to razrušiti, pa iz toga materijala praviti nešto drugo. I ne treba tako ni prikazivati stvari, nije to realna situacija.

FRANJO TUDJMAN:

Kad je već Alija uzeo to tako slikovito da prikaže, nama je u Hrvatskoj i podstanarskog i sustanarskog života odveć nepodnošljivo. Prema tome, ne želimo ni podstanarstvo, ni sustanarstvo, želimo svoj dom, pored drugih domova i želimo da onda između tih domova uredimo takve odnose, da to budu dobrosusedski odnosi, da rešavamo zajedno ono što nam je u zajedničkom interesu kao što se to usvakoj zajednici rešava, takve odnose želimo medju republikama i narodima, koji čine sadašnju Jugoslaviju.

KIRO GLIGOROV:

Može i tako, samo svako naselje onda ima iste, zajedničke funkcije i drugo.

82

FRANJO TUĐJMAN:

I vodovod i kanalizacija, čak i noćne straže.

I kazalište zajedničko.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Niko neće pristati da kaže, morate ostati jedno vreme bez krova, molim vas, izadjite napolje. Svako će kazati, pa nećemo napolje da izadjemo, neće prihvatiti to, a hoće neku rekonstrukciju prihvatiti, riječ je o rekonstrukciji Jugoslavije, a ne o drugim osnovama, verovatno ostaje i zajednički krov, koji na kraju krajeva mora da bude isti. Ali, riječ je o rekonstrukciji, ne o tome da se familije isele napolje, da bi se kuća srušila, i sada ja njega pitam, znate, da bi se preradilo, vi morate celo vreme da budete tu, pa može i pasti kiša u medjuvremenu. Onda naravno svako će kazati pa nećemo tako, prema tome, ne radi se o razbijanju, nego o njenoj rekonstrukciji, transformaciji u nešto novo. Tako ja to vidim.

MILAN KUČAČ:

Razmislite o tome, gledao sam juče brojke i sve drugo; nema ni 1/4 punih kapaciteta nigde. Kako je moguće da danas mi, no promislite, damo garanciju, putem zajedničkog saopštewa da će se republike uzdržati od svega što bi za vreme turističke sezone moglo balvanizirati puteve i nekakav mir i sigurnost turista koji bi došli u Jugoslaviju.

8/10

Interes je, nisu se turisti opredelili, tako, ako je to moguće, a to naravno

KIRO GLIGOROV:

I više od toga bi značilo kad bi formulisali ovo što sam ja predložio da ćemo paralelno raditi i dogovoriti se i o jednom i o drugom.

MILAN KUČAN:

Od nas, da se ništa neće desiti i to upravo to. Tenkovi na ulicama, balvani na cestama itd.

KIRO GLIGOROV:

Da može i to da se doda, i to onda daje punu sliku cele stvari, i nije to samo zbog turističke sezone, sada momentalno, jer u to neko treba da veruje onda.

MOMIR BULATOVIĆ:

Za 15 dana mira to je nama povećalo za 20 %, to je jasna relacija.

KIRO GLIGOROV:

Dobro, da se malo promisli.

P a u z a

9/1

KIRO GLIGOROV:

I o onoj ideji da nešto kažemo u saopštenju: mislim da možemo na jedan određeni naćin da to kažemo.

Ja sam zamolio naše da spreme jedno saopštenje, kratko, strana, strana ipo. S tim da mi se ćini da nismo dovršili onu raspravu oko referenduma ako još ima šta da se kaže. Ekspertske grupe, da pokušamo da to malo uskladimo.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Utvrđiti referendumska pitanja i da samo utvrđimo datum da to bude istog dana ako je moguće, tako da se mogu rezultati uporediti. To bi od prilike bilo to, što bi mogli da uradimo danas.

FRANJO TUĐMAN:

Preladlažem da to bude 19.svibnja, maja.

KIRO GLIGOROV:

Do kraja maja da se dogovorimo, bojim se da to neće tako brzo, praznici i maja itd.

Ovako bismo razgovarali da to bude odluka skupština republika, onda pod b) taćka 3. Odluka o raspisivanju referenduma na osnovu Ustava SFRJ, to bi trebalo brisati.

FRANJO TUĐMAN:

Oćita suprotnost.

KIRO GLIGOROV:

Ja bih isto tako brisao, tekst u sledećej taćki 4 gde se kaže

9/2

da bude ujednačen, ne razumese šta to uopšte znači. Stav u svim republikama treba da se obezbedi u saradnji političkih struktura i parlamenta. To smo pratili, međunarodne organizacije, to sve može biti u redu. Da se održi u istom danu. I onda ostaju samo ova dva pitanja, pitanje šta je Savez suverenih država odnosno Savezna država. A varijanta po opštinama, to stvarno nema svrhe.

FRANJO TUDMAN:

Ako je riječ o formulaciji pitanja, da ne bi bilo opet nekakvih nejasnoća, ako bi se u tom smislu dogovorili, onda bi u Hrvatskoj, pitanje moralo glasiti u smislu, jeste li za to da Hrvatska bude u Jugoslaviji kao saveznoj državi ili da Hrvatska bude u savezu suverenih država. Ja ne znam da li je predsedniku Srbije i Crne Gore poznato do koje je mjere animozitet prema samom nazivu i ovakvom nekakvom postavljenom pitanju, o opstanku Jugoslavije, dakle, bi izazvao sasvim suprotne efekte na tlu Hrvatska mislim da je to slučaj sa da ne govorimo o Hrvatskoj. Prema tome, ako se već suglasimo da republički parlamenti donose odluku, onda će oni formulirati pitanja koje će imati smisao i svoja opravdanja da se dođe do odgovora kako smo kazali i

9/3

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ali da se na referendumu dá, uostalom mora da se dadne, da li se izlaz iz krize vidi u vidu ostanka nekakve savezne države ili stvaranja nekog saveza. Samo referendum mora dati odgovor na ta pitanja. Tako da može kako hoće definirati pitanje u tom smislu, a može se postaviti i neko dopunsko pitanje, da ne bi bila vezana sa time. Samo da se kroz referendum dobiju odgovori na ona dva pitanja sa prošlog, sa kranjskog sastanka.

KIRO GLIGOROV:

Da li ste zato da buduća jugoslovenska zajednica bude Savez suverenih država, ili savezna država. To je to.

FRANJO TUDJMAN:

Bitno je da kažemo da se referendum sprovede u republika-
ma i da se dobiju odgovori o volji naroda za dalje.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Slovinci moraju očigledno drukčije formulisati pitanje, ali neka dobiju odgovor na pitanje, da li se izlaz iz krize vidi u stvaranju jednog saveza suverenih država, ili se vidi ustvaranju savezne države, ili može i treće pitanje itd.

Da se formulira pitanje, ali da se iz toga može dobiti odgovor.

9/4

KIRO GLIGOROV:

Mora se voditi računa o tome da pitanja ne budu tako različito postavljena da se ne mogu onda uporedjivati. To može da postane onda vrlo ozbiljno pitanje, da ako se to toliko različito formuliše, ne može da se dobije jedan rezultat.

FRANJO TUDJMAN:

Ali je bitno da se referendumom dobije odgovor na pitanje, i da predstavnici republika zatim govore u ime demokratski izražene volje svojih gradjana.

KIRO GLIGOROV:

U osnovi to.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Oni su jednu etapu prošli, i sada je pitanje hoće li takva Slovenija kakva jeste, da se udružuje ili neće. Recimo tako, a mi moramo malo drukčije to formulirati.

FRANJO TUDJMAN:

Kučan je rekao, koliko sam ga ja razumeo, da on neće sada ići na referendum, nego ako se dogovore, ako se dogovorimo, onda će postaviti pitanje da li to narod prihvaća.

Imamo i mi u svom Ustavu rešenje da smo suverena država i da smo spremni za sklapanje dogovora, ali samo radi omogućavanja demokratskog dogovora, spremni smo da prihvatimo referendum.

9/5

Inače, nam nije potreban jer smo mi posle izbora, rezultata izbora, doneli svoj Ustav kojim smo proglasili suverenost Hrvatske i kazali da je ta i takva Republika Hrvatska spremna da pregovara o stvaranju.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Jeste li definisali da je buduća zajednica konfederativna? tu odluku je dakle Sabor doneo, o tome se radi.

KIRO GLIGOROV:

Ako se ne postigne dogovor, da će doneti ustav koji će to isto utvrditi. S tim da naravno u deklaraciji, imamo isto tu mogućnost da pregovaramo o zajednici, budućoj zajednici naroda Jugoslavije.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja gledam šta je ovo što smo dosada radili, pravo da vam kažem, ja ne vidim da je moguće ići drugim putem do tog mogućeg opredeljenja o nekom Savezu suverenih država, dok se prethodno one ne konstituišu i ne definišu. Taj međukorak za ideje i realizacije Saveza suverenih država je neophodan, po mom mišljenju. I ja naravno, ne predlažem, jer mi nismo ni predlagali nikakav Savez suverenih država. Tako da ovaj predlog da li ste za saveznu državu, ili Savez suverenih država je faličan, jednostavno on implicite sadrži stav o tome da su to na neki način dve alternative koje zanemaruju činjenicu postojanja Jugoslavije i njenog legaliteta.

9/6

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Mi ćemo najverovatnije postaviti pitanje da li ste za to da se postojeći jugoslovenski sistem transformirana/ Savez suverenih država kako je opisan bliže na sastanku u Kranju, ili za to da se transformira u saveznu državu, prema opisu koji je dat u Kranju pod b/. I vidi opiskoji se vidi na onome listiću, ili ćemo ga nazvati hrvatsko-slovenački koncept ili srpsko-crnogorski koncept, pa vidi bliže karakteristike na samom listiću koji ćemo otkucati, onda u onih deset tačaka jednog i drugog koncepta ovako u dva reda, da može glasač da uporedi to, pa će onda on zaokružiti ta dva odgovora. A, možda ćemo staviti i neko treće dopunsko pitanje, ali ćemo ova dva pitanja svakako staviti da dobijemo odgovor. Dakle, da li hoćete da se Jugoslavija transformira u to ili u to. Jer, u svakom slučaju je transformacija u pitanju.

Naime, u jednom slučaju je nešto radikalnija transformacija, a u drugom slučaju je ipak transformacija, nije to ni ova federativna, savezna država, kako je izloženo prošli puta od strane predsjednika Miloševića i Bulatovića, nije to preslikano stanje današnje. To je savezna država, ali nešto malo drugačija kako bih rekao, malo omekšana ili malo olabavljena, nije tako čvrsta federacija, barem tako sam ja video. U svakom slučaju radi se o transformaciji, malo radikalnijoj, manje radikalnoj, ili u Bosni ćemo tako postaviti pitanje.

90

9/7

Mislim da će biti dosta jasno onome ko zaokružuje, prije svega biće mu jasno da je riječ o transformaciji sadašnjeg sistema u jedan drukčiji sistem, koji će u prvom slučaju više ličiti na postojeći, a u drugom slučaju nešto manje ličiti na postojeći, to je za nas, i onda će biti opisane funkcije ili kompetencije, jedne takve zajednice, u dva stupca, koja će moći da se uporede, Brojanjem glasova dobiće se od prilike odgovor na to pitanje.

Mi ćemo najverovatnije postaviti još jedno pitanje, kad već imamo referendum, da znamo o čemu se radi, to ćemo videti, ali ovo će doći, predlažem da od prilike u tom pravcu tražimo rešenja.

Bitna je stvar da se pitanje odnosi na transformiranje postojećeg sistema Jugoslavije, videćemo koji će biti jedan od ta dva tipa.

KIRO GLIGOROV:

Neko sažeto, razumljivo saopštenje sigurno će biti potrebno zato što, kad bi vi recimo glasili da li ste za monarhiju ili republiku, nešto je jasnije kad se kaže da li ste za saveznu državu ili Savez. To je malo teže ako se ne objasni.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

U javnosti se to više pozna, mislim popularno se to gleda, više pozna kao srpsko-crnogorski model uređenja i hrvatsko-slovenački model uređenja. Onda ćemo tako i staviti u zagradi da

9/8

ljudi znaju o čemo se radi, pa videćemo, ako je stvar nekakvih daljih razgovora u samoj Skupštini, možda se neće pokazati oportunistički da se to obelježava, a mislim u javnosti se zna kao takav, u javnosti i štampa piše o njima, tako da širi krug ljudi, običnih laika, više da zna pod tim nazivom. Da li ćemo se opredeliti da ga tako imenujemo, to ćemo videti, to treba proceniti još, ali da ćemo sigurno navesti karakteristike i funkcije, to je jasno ta dva modela i reci ćemo ustvari da su ta dva modela definisana u Kranju. Jer, da ih mi ne izmišljamo sada ponovo, više ne smijem sada ovome saveznom konceptu dati nekakve karakteristike koje on nema, ja moram prema tome, kako su ga autori definirali tako ga staviti tamo.

Prema tome, ja imam samo onaj kranjski model i njega treba samo tamo prenijeti i vidu lo-tak tačaka. Tako da glasač zna o čemu se radi, naziv i njegove karakteristike.

MILAN KUČAN:

Jedno je u "Borbi", jedno je u "Dnevniku" ljubljanskom, "Dnevnik" ima uzoraka 1.229 telefonskih adresanata, postotak u Slovenije je 16%, Srcoj Gori 16%, Makedoniji 17%, Bosni i Hercegovini 14%, Hrvatskoj 16% i Srbiji 19%, nešto preko toga. Učešće anketiranih ukupno toliki postotak. Pitanje da li podržavate predlog da Jugoslavija bude savezna država odnosno Savez suverenih država, odgovor

9/9

ovako, apsolutno većine upitanih u Srbiji, Crnoj Gori, Makedoniji bi na mogućem referendumu glasilo za Jugoslaviju, kao saveznu državu. Na Zapadu su razmere više diferencirane očitito u toku je više opcija. Hrvatska je za konfederalnu opciju, dakle za Jugoslaviju kao Savez suverenih država, u Sloveniji, očitito i ta je varijanta već izgubila većinsku podršku i postavlja se pitanje tumačenja kroz odgovore: ne znam, i neću ići na referendum, već obavljam izbor za samostalnu Sloveniju.

Većina u BiH podržava konfederalnu opciju 39,9, 34,1 su federalisti, a 1/5 još razmišlja da li će izaći na referendum. Onda, na pitanje da li moraju o budućnosti Jugoslavije odlučivati na referendumu, velika veličina građana Jugoslavije u svim republikama odgovara: da. Najmanje u Sloveniji, nešto preko 60%, da li bi na takav referendum izašli, Srbi 91,1 u Crnoj Gori 91,2 u Makedoniji 93, Sloveniji 62,8, BiH 83,8 i Hrvatska 83,9. To je po "Borbi". Ako bi referendum bio sutra, kako bi se opredelili za Savez suverenih država, za Jugoslaviju kao modernu saveznu državu. Po tome u Sloveniji za Savez suverenih država, 34,7 nebi izašlo 59 smatraju da su to već obavili.

10/1

MILAN KUČAN:

Hrvatska, za savez suverenih država, 61; za saveznu državu 30; Bosna - 39 za savez suverenih država, 34 za saveznu državu i 26 nebi izašlo; Srbija, 78 - za saveznu državu, 8,9 za savez država, Crna Gora za saveznu državu 57, za savez država 12,2, i Makedonija za saveznu državu 62 i za savez država 21,2. To je otprilike.

To je anketa između telefonskih pretplatnika.

FRANJO TUĐJMAN:

A korisnici telefona uopšte nisu države pučanstva, barem ne Hrvatske, ne znam kako drugi.

MILAN KUČAN:

Interesantno je, - ...postojeće granice, isto taj odgovor: Slovenija 76 - očuvati; Hrvatska - 86 očuvati; Srbija - tu nije sasvim jasno ali mislim da je 44,9 očuvati i 35 očuvati ako ostane Jugoslavija; BiH - 79,8 očuvati, Crna Gora 59,5 - očuvati i Makedonija 88 očuvati. To je današnja "Borba" objavila.

FRANJO TUĐJMAN:

...vjerovatno manje telefonskih priključaka po glavni stanovnika. A ti koji imaju ...prema tome to nije odraz raspoloženja.

(upad: seljaci i radnici slabo plaćaju....)

NP

10/2

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da priberemo utiske, bar što se mene tiče.

FRANJO TUDJMAN:

Ja prdlažem da domaćin predloži priopćenje.

MILAN KUČAN:

....sledeći put.

KIRO GLIGOROV:

Da unesemo jednu rečenicu oko toga da to isto treba sad napraviti paralelno. Da o tome izmenimo mišljenja, Milane.

FRANJO TUDJMAN:

Jedini...u nazivu republika socijalistička, kad će se to promeniti.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Tu nema problema oko toga. Ali pošto je to bilo u paketu sa drugim stvarima, znate onda je to sve stalo, nije to kompozicija, tu ne bi bilo spora. Samo ima nekih odredaba drugih koje su malo sporne, trebali smo grb i zastavu pa onda je došlo do problema kako će grb da izgleda itd. , u jednoj odluci.

Ovo o turističkoj sezoni, to bi bilo važno, to je jedna izričita implicitna izjava i konkretna sasvim. I onako je to potrebno. Možda ćemo lakše doći do rešenja ako dobijemo brzo prvi nacrt saopštenja. Onda ćemo vidjeti ima li tu razlika i u čemu. Sugerišite im neka bude kratko.

NP

10/3

FRANJO TUĐJMAN:

Budući da su sve opcije otvorene, prema tome ...
Isto tako je važno to što je... objavio veoma zanimljivo,
"Telefaksa"o Jugoslaviji veoma opširno:povjesni pregled, prikaz
prilika i vodećih ljudi Srbije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i
Makedonije. To sam sinoć, nemam ga tu....

MILAN KUČAN:

Interesantno je videti oko tih međunarodnih okol-
nosti šta se zbiva isto se to onama govori.Kod nas se postavilo pitanje
legitimiteta, odnosno sastava Predsedništva, o tome hoćemo li
nešto reći ili ne?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ovaj treći stav malo je štur pa mislim da bi do-
bro bilo da malo precizniji bude. Zaključak da parlament svake
republike do kraja maja raspiše referendum na kojem će pitanja
biti formulisana tako da se dobije jasan odgovor građana da li
su za to da se jugoslovenska zajednica transformiše u jedan savez
suverenih republika ili dva - da ostane savezna država sa ta
dva modela podrazumijevaju se koncepti bliže opisani na sastanku
u Kranju 11.04.1991.godine.

MILAN KUČAN:

O prvom stavu govorimo - tu piše ...koje je ponovo
postavljeno pitanje referenduma, malo će neozbiljno zvučati.
Mogli bi reći - na sastanku je raspravljano pitanje sprovođenja
referenduma o izjašnjanju građana itd.

NP

10/4

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Na sastanku je raspravljano pitanje sprovođenja referenduma.

KIRO GLIGOROV:

Neka drug Alija napiše to kako bi ja mogao načisto ...

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Istovremeno bilo je otvoreno pitanje o samoj potrebi za referendumom, to niko nije otvorao pitanje.

MOMIR BULATOVIĆ:

Ja sam....

KIRO GLIGOROV:

Jel ima neko protiv da brišemo ovu rečenicu?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ža ovaj prvi stav se slažemo, a ovaj drugi - donet je zaključak da parlamenti svake republike raspišu referendum koji će se jasno formulirati pitanje da li jugoslovenska zajednica ili savez suverenih država ili savez država. MI nemamo takav stav, naprotiv, mi smo govorili sasvim drukčije o tome tako da ta konstatacija, zaključak možete da preformulirate kako, a kako to je vaš stav. To je čak dalje od onoga o čemu smo razgovarali jer ispada da smo se mi dogovorili ustvari da idemo na opciju savez suverenih država i da smo napustili

NP

10/5

ove naše stavove.

Što se tiče ovakvog pitanja, ja mislim da što se tiče ovog predloga, to je taj predlog ekspertske grupe da bude to pitanje, to je objavljeno i u novinama, oni su to objavili ili im je neko uzeo pa su objavili, to je taj stav da se postavi pitanje da li treba da bude savez suverenih država ili savezna država. I mi smo tu dosta toga rekli zašto mislimo da se ne može tako pitanje postaviti na referendumu. Onda moramo da idemo jednim redom. Ja ne znam Momo hoćeš ti ili ja da predložimo?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Donijeli smo zaključak i on glasi ovako: donijet je zaključak da parlamenti svake republike do kraja maja 1991. godine raspišu referendum na kojem će pitanja biti formulisana tako da se dobije jasan odgovor građana da li su za to da se sadašnja jugoslovenska zajednica transformiše u 1) savez suverenih država ili 2) da ostane savezna država. Dalje, pod dva navedena modela (u zagradi rešenja) podrazumevaju se koncepti bliže opisani u saopštenju sa sastanka u Kranju 11.4.1991.godine. Možemo redosled promijeniti pa da ostane savezna država ili da ...

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Kako kad je uključen ovaj poslednji stav koji onda nema potrebe da se elaborira ili "može da se" - jer ovde je "ia se" - meni ne smeta nego ako se kaže ono što je objašnjeno u Kranju itd. a poslednji . stav se upravo tiče sadržine o kojoj smo govorili u Kranju.

NP

98

10/6

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Možda ne bi trebalo da prejudiciramo na takav način - dok god se nastavi razgovor o funkcijama budućem savezu država - možemo kazati da se eventualne buduće zajednice, ~~jele~~. Dobro, onda to u redu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To ne može biti prihvatljivo kao taj treći stav.

FRANJO TUDJMAN:

...ili da postane savezna država. Sadašnja formulacija jeste savezna država ali i zajednica ravnopravnih subjekata. Prema tomé ili da bude savezna...

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Pošto je riječ o transformaciji da se transformiše u - to je malo problem jer se ona ustvari transformiše - organizuje kao : da se buduća jugoslovenska zajednica organizuje kao - pa onda ta dva modela.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Sa stavom sa kojim je počela ekspertska grupa.

MOMIR BULATOVIĆ:

... mi prošli put smo na Brđu kod Kranja utvrdili dvije mogućnosti. Jedna je kao što znamo savezna država a druga je savez suverenih država. Ali to su mogući ciljevi i rezultati.

NP

10/7

Da bi smo došli do cilja treba koristiti određena pravna i politička sredstva. Za savez suverenih država kao mogući rezultat neophodno je u prvom koraku konstatovati subjekte odnosno one republike koje će se prvo transformisati u suverene i nezavisne države a zatim odlučiti sa kim, kako i na koji način sačinjavati savez. A za saveznu državu treba takodje ustanoviti koje republike i narodi žele da očuvaju kontinuitet Jugoslavije odnosno da žive u saveznoj državi. Ovo doprinosi jednom razmišljanju, znate, stručna javnost će nas iskritikovati jer mi ne možemo apriori govoriti o savezu suverenih republika, kao savezu suverenih država.

FRANJO TUDJMAN:

Mi postavljamo pitanje, anketu itd. Prema tome...

MOMIR BULATOVIĆ:

Pitanje na referendumu treba da bude: da li ste za to da vaša republika postane suverena, nezavisna i samostalna država. To je pitanje na referendumu.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

I pitanje da li ste za to da se takva republika ili država udruži u savez republika. Kakav je put međjutim ako se odlučimo, to je druga stvar ako se kažem odluče na nešto ili narod ako hoćete, ovo je riječ o tome kako vide izlaz iz ove krize, u čemu vide, koji je to model. Samo molio bih da ne bude sada kao prošli puta: Hrvati rekli ovo, Crnogorci ono, mi smo se pak složili oko nekih stvari.

NP

100

11/1

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Vi ste objasnili ovaj stav da na referendumu treba građani da se izjasne jesu li za saveznu državu, ili savez država.

MILAN KUČAN:

Da se izjasne o tome, da li misle da njihova republika treba da bude jedna država ili u savezu država.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mi možemo da se složimo to da konstatujemo i zajedno, ako ne možemo zajedno, možemo to nas dvojica da konstatujemo ali to se bitno razlikuje od ovog prilaza o referendumu te dve alternative, na toj liniji. Naime, da smo konstatovali da ponudjeni predlog Ekspertske grupe u potpunosti zanemaruje činjenicu da Jugoslavija

MILAN KUČAN:

Oni su za nas to pripremili i nemojmo to.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da se referendum održi o pitanjima za Savez suverenih država ili za saveznu državu, taj stav o kome govorim, nije važno, možemo Ekspertsku grupu da eliminišemo. Ali mi polemišemo sa tim stavom, da je referendum o tome da li saveznu državu ili savez država, da taj predlog zanemaruje činjenicu da Jugoslavija postoji.

104

12

11/2

Zato smatramo da se u pripremi referenduma mora poći sa pozitivno pravnog terena, odnosno od legaliteta Jugoslavije kao države koja jedina ima međunarodno-pravni subjektivitet, upravo zato što Jugoslavija kao država postoji, predlog o izjašnjavanju na referendumu za saveznu državu ili savez država, sa stanovišta legaliteta i međunarodno-pravnog subjektiviteta Jugoslavije je neprihvatljiv, veštački stavlja građane u poziciju da se opredeljuju, između nesporne činjenice o postojanju Jugoslavije kao međunarodno-pravnog subjekta i opcije o Savezu suverenih država od kojih ni jedna kao suverena i nezavisna još ne postoji. Razmatrane opcije o budućem Savezu suverenih država, zahtevalo bi da se na osnovu referenduma tri takve države kao nezavisne i suverene prethodno konstituišu i definišu. Pitanje dakle, svaki savez ' može se postaviti samo kao pitanje saveza subjekata, država koje postoje a ne onih koje kao takve suverene i nezavisne države ne postoje. U tom smislu republike u kojima je pokrenuta inicijativa, da se konstituišu kao nezavisne i suverene države, morale bi prethodno da omoguće svojim građanima pripadnicima svih naroda koji u njima žive, da se putem referenduma izjasne, da li su za ili protiv izdvajanja njihove republike iz Jugoslavije i njenog konstituisanja u nezavisnu i samostalnu državu. To je suština ovoga što je i Momo rekao.

Rezultati izjašnjavanja morali bi sadržati podatke iz kojih je moguće utvrditi opredeljenje pripadnika svih jugoslovenskih naroda koji u republici žive. Suština prava naroda na samoopredeljenje

11/3

i referendum, pitanje da se ni jedan narod i ni jedna republika ne može protiv svoje volje zadržati u Jugoslaviji, i protiv volje izvesti iz Jugoslavije, niti da se Jugoslavija kao država jednostranim aktom može ukinuti.

Dalje, mislim da treba da kažemo, pitanja o kojima se izjašnjavaju građani na referendumu, mora da bude postavljeno jasno tako da se na njega može odgovoriti sa za, ili protiv. Pitanje treba da bude isto postavljeno u svakoj republici i referendum treba da se održi isti dan.

FRANJO TUDJAN:

Mislim da bi bilo prihvatljivo da je potrebno da se u republikama izjasne, takve formulacije, da li su nezavisnost ili za Savez suverenih republika, ili za savez. To kako je Momir predložio, što se mene tiče može i na takav način, ali sve ovo obražloženje je neprihvatljivo, jer nemamo, većina u nas, mišljenje o suverenitetu

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Referendum je prihvatljiv, međutim, za razliku od drugih Momo smatra da je prethodno potrebno, kao prethodno pitanje jesu li to suverene republike, pa je potrebno sprovesti takav postupak. To je u redu, to mora da bude vaše shvatanje da je potrebno napraviti još jedan korak toga, jer nama ne preostaje

403

11/4

ništa drugo nego izjašnjavanje konačno o te dvije opcije za koje ja nisam oduševljen, prošli puta smo i definisali tako, rekao sam da u tako jednom subonosnom izboru neka ide to na referendum, iako sam, kao što znate zastupao jedan drukčiji koncept, ali vi ste u pravu, vi, vas petorica ste se složili na tome, da su to te dvije opcije, iako sam ja imao nekako u nijansama neka druga gledišta.

Sada, iz ovog dosadašnjeg razgovora proizilazi da ipak smatrate, da ja ne odstupam u tome i daje problem suverenost republika, Ako hoće Savez, onda mora propasti te suverene republike, i razumem da to možda, ja lično mislim da to nije neophodno, ali kako vi smatrate, čini mi se da bi se to moglo unijeti unutra, a da se čitav ovo saopštenje ne sruši. Znači, ovako se i samo ovo izjašnjavanje proglašava ne prihvatljivim. Nismo baš ništa zaključili, jer prvi stav ovoga, kako je Milošević čitao, kaže da je tako, da je ta opcija neprihvatljiva itd. Onda više ne stoji ni treći stav. Ovako treći stav, posle toga bi došao četvrti stav, da je potrebno uraditi još neku rekao bih, međjuradnju još jednu radnju, koja se sastoji u tome da se utvrdi da samo suverene republike mogu da ulaze u savez, pa je potrebno, ako žele da postanu da učine potrebne radnje. Ja lično mislim da to nije potrebno.

104

11/5

KIRO GLIGOROV:

..... referendum je izja-
šnjavanje, prethodno izjašnjavanje u svakoj republici za koji bi se
oblik radije opredelila ta republika. Onda smo rekli ovde
na osnovu rezultata referenduma i dogovora u vezi sa budućim za-
jedničkim funkcijama jedne i druge će biti osnova konačnog dogovora
o budućoj jugoslovenskoj zajednici.

Ako se kaže da prethodno treba da se neko oformi kao
nezavisna ili samostalna država, onda referendum nije potreban.
Čemu se onda na referendumu izjašnjavati. Treba provesti postupak
za otcepljenje, pa kada se oformi kao samostalna država, i predje
period priznavanja itd, onda može da stupi u neki savez, kuda vodi
ta logika ako tim putem podjemo. Ovde polazimo od sledeće, živimo
sada zajedno, idemo na referendum da bi se opredelili, da vidimo
koje opredelenje naroda u vezi sa budućom zajednicom, narod kaže
svoje mišljenje u republikama, u međjuvremenu mi vodimo razgovore o
budućoj zajednici, njenim funkcijama itd.

Ako se jedno i drugo kako da kažem usaglase, ako dodje-
mo do dogovora, onda ćemo pristupiti formiranju Saveza suverenih
država ili ćemo ići recimo, na saveznu državu. Izgleda logično kao
postupak, i kao korak po korak da izadjemo iz svega ovoga. A ako
se ovako postavi kao što vi kažete, onda je prethodno potrebno ne

105

11/6

referendum, referendum treba da odbacimo, nego treba svaka republika da se izjasni kod sebe, hoće li da bude samostalna država, da izvrši otcepljenje od Jugoslavije, da bi posle toga razgovarala sa ostatkom Jugoslavije, ili sa više ostataka Jugoslavije ako bi se više njih otcepilo, o tome da li će praviti savez suverenih država. Kao što vidite, i praktične i načelne su vrlo različite. Po mom mišljenju nesprovodljivo je to.

MOMIR BULATOVIĆ:

To građani odlučuju o svom stavu. Mi možemo da tretiramo Jugoslaviju kao zbir svih republika. Ne možemo nikome dati više prava nego što ima, on može kao građanin na referendumu da odluči o svom statusu, a da li će biti rezultat, ne može da odluči da bude.

KIRO GLIGOROV:

Zato se vrši to prethodno izjašnjavanje na referendumu, da se vidi za koje opcije se opredeljuju građani, da bi mi, tu treba kasnije, ili drugi neki, umesto nas, ono što je objašnjavao Kučan, ako u međuvremenu razgovara se o budućim zajedničkim opcijama, onda ćemo videti da li se dalje, ta izjašnjavanja i te moguće funkcije buduće zajednice, mogu jedno sa drugim naći, pomiriti itd, onda ćemo napraviti ili savez ili nešto drugo.

106

11/7

FRANJO TUĐJMAN:

Alijin predlog znači, da se pitanje za Savez država regulira tako da je jasno da iz toga proizilazi da se radi o samostalnosti suverenih država koje odlučuju onda o tome da seu savez. O tome može biti, mislim da ostavimo po strani ovo sve drugo da ne kažemo po strani sve drugo sa čime se ne slažemo, da bi polazili samo od njenog suvereniteta zanemarujući čak i sadašnji Ustav koji govori o suverenosti republika.

KIRO GLIGOROV:

Ja mislim da je ovaj postupak logičan i omogućava da dodjemo do nekog prilaza u ovoj situaciji. Sve drugo će iskomplikovati stvari i nećemo moći da dodjemo do rešenja.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ta dva stava su jasna, konfrontirana, to je jasno, ali put do njih treba da bude zasnovan na pozitivno-pravnom terenu a ne tek tako izjašnjavanje za Saveznu državu i za Savez suverenih država.

MILAN KUČAN:

One će na osnovu tog referenduskog izjašnjavanja otpočeti proces za, ako mogu da upotrebim tu reč za rasturanje Jugoslavije, ako se tako odluči. Šta je taj referendum, taj referendum je verifikacija demokratstva, političkog opredeljenja građana jedne republike u pogledu željene budućnosti te republike.

11/8

FRANJO TUĐJMAN:

Da bi predstavnici republika onda raspravljali na temelju dokazane volje verificirane volje svojih građana.

KIRO GLIGOROV:

I u međuvremenu, zajedničkih funkcija, to može eksplicitno da se kaže, to je rečeno. Rezultati referenduma i dogovora neće osnova za budući zajednički funkcija.

MILAN KUČAN:

Rezultati referenduma da.

KIRO GLIGOROV:

Rezultati referenduma kazuju samo o mogućim zajedničkim funkcijama, dovode do novog dogovora.

MILAN KUČAN:

Referendum nije konačna odluka.

KIRO GLIGOROV:

Dobro.

MOMOR BULATOVIĆ:

Mora biti jasno, mora biti istinito i da se na njega mora odgovoriti jednostavno, onda bi istinitije bilo da postavimo pitanje građanima Jugoslavije, da li ste za to da možemo da sastavimo Savez suverenih država.

108

11/9

MILAN KUČAN:

Mi smo praktično ... da li Slovenija da bude samostalna suverena država u obrazloženju je bilo napisano, koja neće biti u sastavu sadašnje SFRJ, a napisano je u izjavi i u zakonu, a to je bilo da je mogućnost da Slovenija proveri interes i mogućnost za stvaranje zajedničke suverene države. Dakle, ovo Savez suverenih država, to je pitanje samo po sebi se podrazumeva da je to, u koje će ući u takva, to nisu stvari koje treba da referendum a moguće je pitanje jedno drugo, da li će republika da stvara Savez država, moguće je to. Za nas je važno da kažemo da se dobije odgovor na ova pitanja.

KIRO GLIGOROV:

To što vi kažete da treba da bude jasno formulirano i određena sadržina pitanja. Sadržina pitanja onda je ono što ste vi rekli, kako zamišljate saveznu državu, koliko su bile 10 ili 11 tačaka, i ono što je opet u vezi sa Savezom suverenih država rečeno na drugoj strani, i onda je stvar jasna o čemu se radi.

MOMIR BULATOVIĆ:

Ne možete ponuditi građanima na referendumu da se izjašnjavaju o nečemu što je neizvjesno, za mene je ovaj pristup koji su imali u Sloveniji mnogo logičniji. To je da vaša republika postane suverena, nezavisna i samostalna država, koja moguće će

109

11/10

shvatati osnove sporazuma, jer vi nudite i rezerve kao opciju, Savez suverenih država, uošte ne postoji nikakve garancije da će do tog saveza doći.

KIRO GLIGOROV:

Jedni će ovako, drugi će onako, opet moramo sestri i razgovarati i ako u međuvremenu provedemo uspješne razgovore o zajedničkim interesima, ta će stvar dobiti drugu dimenziju, ako ne, onda nastaje ono što vi kažete.

FRANJO TUDJMAN:

Nemam ništa protiv da se građani pitaju, da li ste za to da se republika konstituirala kao samostalna suverena država, koja će kao takva razgovarati o mogućem savezu ili zajednici republike i države. Jeli vas to

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Molim vas, šta ovde ima sporno; ima sporno da se ide direktno na treći korak pre drugog koraka. Naime, smatramo i ja ću da vam, evo još sam i skratio, pročitam, tu nema više ni šlafn. Smatramo da predlog o neposrednom opredeljivanju između savezne države i saveza suverenih država, zanemaruje činjenicu da Jugoslavija postoji i veštački stavlja građane u poziciju da se opredeljuju između nesporne činjenice o postojanju Jugoslavije, kao međunarodno-pravnog subjekta i opcije o Savezu suverenih država, od kojih ni jedna

11/11

kao suverena i nezavisna danas ne postoji. Razmatranje opcija o mogućem savezu suverenih država, zahtevalo bi da se na osnovu referenduma te i takve države kao nezavisne i suverene, prethodno konstituišu i definišu na osnovu neposredno izražene volje građana i naroda koji u njima žive. U tom smislu, republike u kojima je pokrenuta inicijativa da se konstituišu, kao nezavisne savezne države, morale bi prethodno da se izjasne da li su za ili protiv izdvajanja njihove republike iz Jugoslavije i njeno konstituisanje u nezavisnu i samostalnu državu, a to je ono o čemu mi govorimo. Molim vas, to je ono o čemu vi govorite.

FRANJO TUDJMAN:

Ovo da Jugoslavija postoji, a da republike ne postoje, to nije nedvojbeno, jer Republika Srbija postoji, bili ste kao predsednik Republike Srbije juče u Grčkoj, ja ću biti sutra kao predsednik Republike Hrvatske negde drugde, a isto tako i po sadašnjem Ustavu su republike, a to je rasprava koju vodimo već godinu dana. Prema tome, ajmo da se dogovorimo, formulirajmo ova pitanja tako da je jasno, za stvaranje Saveza jeste odluka suverena, to je to.

MILAN KUČAN:

To je dokaz da tu dogovora nema, da nije moguć nikakav dogovor ni na osnovu referenduma, jer pitanje o izdvajanju iz Jugoslavije pretpostavlja da makar vi sami ostali, ostaje Jugoslavija, a ja

MM

11/12

to govorim već više od godinu dana, da to Jugoslavija nije, čim
Hrvatska izadje iz Jugoslavije, onda to više nije Jugoslavija.

112

12/1

MILAN KUČAN:

Pa niste vi napravili Jugoslaviju, napravili smo je zajedno. Vi hoćete izlaziti ili ne ulaziti, to je novi dogovor o tome kakvo ćemo regulirati buduće uredjenje. Možete napraviti jednu državu nefederalnu, ja nemam ništa protiv toga ali to više nije ova Jugoslavija za koju smo se svi borili. Možete je zvati kako Jugoslavija, ja nemam ništa protiv. Pa sve se menja, upravo ti Slobodane ja to govorim ali ti nisi dosledan jer tebi kad odgovara ti si Jugoslavija, kad ti ne odgovara ti Jugoslaviju rušiš. I pošto si je srušio, molim vas razgovaramo o toj činjenici da je ona srušena i da moramo da uradimo nešto, šta ćemo umesto toga. Ti vodiš ilegalni rat protiv legalne vlasti u jednoj republici i nije srušena kažeš.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Neka Izetbegović to formuliše mi ćemo da kažemo predsednik republike Crne Gore i predsednik republike Srbije smatraju da predlog o nepsorednom opredeljenju itd., to što je - mećemo to kao stav svoj. Ništa nama to ne smeta što vi mislite drukčije.

KIRO GLIGOROV:

Ja ne znam kako ne vidite da je u tom slučaju ako se tako pristupi stvari referendum besmislen, nepotreban. Onda treba da razgovaramo o nečem drugom. Referendum je potreban ako smo kad smo došli do dve opcije, to smo konstatovali da su dve opcije,

NP

113

12/2

onda ste se svi saglasili da za te dve opcije izvršimo referendumsko prethodno konsultovanje naroda po republikama. Ako je to tako, onda je to jedan rezultat. Drugo o čemu smo razgovarali, mislio sam da smo se razumeli, to je da u medjuvremenu pošto imamo zajednički interes i u budućnosti, razgovaramo koji su to interesi, gde ih konstituišemo, formulišemo itd. i da donošene rezultate referenduma i rezultate naših pregovora u medjuvremenu o budućoj zajednici, tek tada zaključujemo dogovor o budućoj jugoslovenskoj zajednici. I ovo što vi predlažete to je odcepljivanje jednog, drugog, trećeg itd. A vi tražite ovo prvo: svako se izjasnio o odcepljenju a ne o zajedničkom životu, tu je greška.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mi smatramo da bi došli do izjašnjavanja o savezu suverenih država moraju prethodno da postoje subjekti tog saveza. To Momir i ja mislimo. Sasvim koncizno. Imamo pravo da to izrazimo. Stav mora da se razjasni.

FRANJO TUĐJMAN:

Onda će mo mi četvorica ili koliko reći svoj stav: u odnosu na ovo da je jedino Jugoslavija međunarodni subjekt i da jedino ona uživa suverenitet, ovdje smo rekli i

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Da li je ovaj stav zajednički stav, da je donijet zaključak da skupštine republika do maja održe referendum, da li je to jedan, idemo u parčadima, jesmo li to prihvatili, jesmo već smo to prihvatili.

NP

M4

12/3

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To smo prihvatili.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Na koje će pitanje će se formulisati na takav način da se pored ostalog dobije jasan odgovor građana da li su za to da sadašnja Jugoslavija, to je riječ o budućnosti, ne ona šta jest danas, da se sadašnja jugoslovenska zajednica transformiše u prvo, savez suverenih država i drugo, da ostane savezna država. Pod dva navedena modela podrazumijevaju se koncepti bliže definisani u saopštenju predsednika republika iz Kranja. Mislim da smo oko ovoga bili - drugo je sad pitanje da li vi smatrate da bi možda još daljnja radnja

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Smatramo i zato kažemo da mi smatramo

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Da ovaj stav prethodni nije prihvatljiv, kažete u

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ne, izbacio sam ono što kaže "nije prihvatljiv" nego dajem samo pozitivno određene ne diskvalifikaciju. To piše što vi kažete a mi imamo kolektivni pogled na to i samo kažemo: smatramo da predlog o neposrednom opredeljivanju između savezne države i saveza država zanemaruje činjenicu da Jugoslavija postoji i veštački stavlja građane u poziciju da se opredeljuju između nesporne činjenice za postojanje Jugoslavije kao ravnopravnog subjekta i opcije o savezu suverenih država od kojih ni

NP

MS

12/4

jedna kao suverena i nezavisna danas ne postoji. Jer izjašnjavanje o mogućem savezu suverenih država zahtevale bi da se te i takve države kao nezavisne i suverene prethodno konstituišu i definišu na osnovu neposredno izražene volje građana i naroda koji u njima žive. U tom smislu republike u kojima je pokrenuta inicijativa da se konstituiše kao nezavisne i suverene države, morale bi prethodno da se izjave da li su za ili protiv izdvajanja njihove republike iz Jugoslavije i jenom konstituisanju u nezavisnu i samostalnu državu.

FRANJO TUĐJMAN:

Ja konkretiziram, ja prihvaćam to vaše gledište i konkretiziram ga da se na referendumu postavi to pitanje da se konstituiraju kao suvremene države da bi mogle stvarat savez. Ajde da krenemo negde.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ali to isključuje ovakav stav da se treba opredeliti između savezne države i saveza suverenih država.

FRANJO TUĐJMAN:

Ne isključuje, zašto.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Mislím da je neprihvatljiv ali ste kasnije rekli da zanemaruje itd.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Zahteva definisanje suverenih država.

NP

AG

12/5

MILAN KUČAN:

...prošli put ...pitanje treba postaviti tako da se može utvrditi volja građana da li su za to da se buduća zajednica zasnuje kao savezna država ili su da žive u samostalnim suverenim državama koje bi sklopile savez suverenih država.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Samo se tu ne slažemo Milane jer smatramo da nije ravnopravno moguće postavljati ta dva pitanja.

MILAN KUČAN:

Ako si na tom stavu onda ti molim uzmi tu Jugoslaviju i kaži da je to tvoja država a mi onda moramo kao argumentaciju zašto smo se odlučili da živimo sami jer ne želimo živjeti u takvu Jugoslavju u takvu kakvu ti praviš da postoji. Mi upravo o tome razgovaramo da je ta Jugoslavija opterećena krizom, da smo , dakle podsećam od avgusta prošle godine smo diskutirali o tome, pred zadatkom sklapanja novog istorijskog dogovora, da ovaj ustav nije za rešavanje te krize i da tražimo kako bi ga prevazišli. Jedna od tih mogućih opcija - i da su sve opcije ravnopravne i da jedna od tih opcija da se stvori jedna država koja će biti federativno uređena, stvorite je kako hoćete za unutrašnje odnose, druga, savez država a treća - samostalne države.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Druga je moguća ako se prethodno realizuje treća.

Jel tako.

FRANJO TUDJMAN:

Postavimo ta tri pitanja. To sam ja na početku ovog današnjeg sastanka kazao - da uz ova dva pitanja treba i to

NP

117

12/6

treće pitanje, onda bi bilo valjda jasno da nije preostalo ništa što nije....

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ovo obuhvata molim vas obuhvata vaš pogled na stvari, što je rekao Izetbegović i ja ga ne sporim kao vaše pravo.

MILAN KUČAN:

Nego dva pogleda šta je moguća perspektiva: jedan je država, drugo je savez država i treća je da ne dodje do saveza država. Može se napraviti savezne države, samostalne republike i treća varijanta savez država koje će sklopiti te samostalne republike i kvit posao.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

U vezi sa tim mi kažemo u čemuk je manjkavost ovakvog stavljanja alternativa i ništa drugo. Što vama smeta što mi imamo taj stav.

MILAN KUČAN:

Ne možete vi napraviti savez država na pretpostavki da Jugoslavija postoji jer i vi tu Jugoslaviju menjate. Da li vidiš u čemu je problem. Jednu državu pravite, saveznu, to ti govorim. To nije ta postojeća Jugoslavija koju ti braniš, vi stvarate novu Jugoslaviju.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mi smo rekli to.

MILAN KUČAN:

Postojanje Jugoslavije, svi polazimo od toga da je menjamo. Odjednom ti kažeš - mi ne polazimo od toga jer mi smo za nastavljanje Jugoslavije.

NP

118

12/7

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mi polazimo od toga da je menjamo. Što tebi smeta što mi tako mislimo.

MILAN KUČAN:

Pa nije moguće, pa ne možete vi nastaviti kontinuitet Jugoslavije. Valjda kontinuitet Jugoslavije nastavljamo svi, kontinuitet je međunarodno-pravni.

KIRO GLIGOROV:

Mislim da je problem tu samo oko koga se ne razumemo: ja ne shvatam taj referendum kao definitivnu odluku po kojoj bi trebalo da postoji ovo o čemu Milošević govori s pravom ako bi to već bila odluka o formiranju samostalnih države sa tim suverenitetom i spoljno-političkim subjektivitetom, nego se radi o tome da smo mi u procesu transformacije i sadašnje države nešto novo. To novo vidimo u različite dve opcije. Tražimo prethodno izjašnjavanje građana. U medjvremenu razgovaramo o tome gde se sureću ti interesi da bi videli sadržinu buduće zajednice. Ako se uspešno o tome dogovori i dobijemo rezultate referenduma, mi stupamo dogovorom o budućoj zajednici. To je ova tehnologija koja je ovde predložena. Prema tome ništa u krajnjoj konsekvenci ona ne prejudicira. I ovo ako se kaže

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Nije u pitanju da se ne razumemo nego da se ne slažemo. Mi se razumemo ali se ne slažemo, govorimo na jeziku koji svi znamo, prema tome mi se ne slažemo.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

...prethodno izjašnjavanje.

NP

MB

12/8

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Nema građana koji to shvata kao prethodno izjašnjavaње.

KIRO GLIGOROV:

Nije slučajno upotrebljena reč "referendum" a ne "plebiscit. Plebiscitom su se u Koruškoj odlučili da ostanu u Austriji. Plebiscitom se dogodilo u niz zemalja ono što se dogodilo. Referendum je oblik izjašnjavaња ali plebiscit je definitivno opredeljenje. Ja islim da smo dobro uradili što su upotreбили reč referendum. To nije slučajno.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Gradjanı te razlike ne prave. Kao što vidite na primeru Slovenije - oni smatraju da su definitivnu odluku doneli, kad su sproveli nepsoredno izjašnjavaње građana. Ko god bude sproveo neposredno izjašnjavaње građana smatrat će da je tu odluku doneo. Prema tome nama uteha da je to nešto što je fakultativno o čemu nema šta - to nije

MILAN KUČAN:

...mene one stvari oko pravnog kontinuiteta i postojanja Jugoslavije itd. Au pravu su i ukazuju da ti ljudi trebaju znati koja je razlika, da razlika nije tehnička. Jedna država, koja se zove savezna država koja se zove savezna država ili savez država. Ako je to onda možemo se dogovoriti i postaviti pitanje - da li ste za saveznu državu il ste da republika bude samostalna država, ili treće pitanje da ta samostalna republika sklapa savez sa ovim državama, onda je stvar čista.

NP

420

12/9

FRANJO TUDJMAN:

To sam ja predložio jutros dopunu tog predloga eksperata da bi bilo jasno. I u službeno-pravnom smislu a i u sadržini.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Tu se mi razlikujemo u tome što smatramo da se o savezu država može da govori kada imamo definisane te suverene države.

FRANJO TUDJMAN:

Znači saglasimo se sa ovim gdje su razlike od samog početka.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To je razlika oko koje mi ne možemo da se složimo. Mi jesmo donekle napredovali što vidim da se svi za stolom slažemo da to mora da bude put koji ćemo proći, ali očigledno da preskakanje sada samo na opredeljenje između te dve varijante bez uvažavanja ove činjenice o kojoj mi govorimo smatramo jednostavno neprihvatljivim. Moram da kažem neprihvatljivo i objašnjavam šta treba da se uradi. Na kraju krajeva što bi smo se mi oko toga izjašnjavali, mi ne tražimo da vi to usvojite, rećemo predsednik Crne Gore i Srbije smatra da je to tako. Šta to vama smeta. Ako vi imate isto nešto tako kao ja da kažete izvolte.

MILAN KUČAN:

Znači pitanja jedno, dva, tri, pa onda nek kažemo - na kraju onda moramo postaviti da se razgovor suvišan.

MOMIR BULATOVIĆ:

Naša dluka oko referenduma ne znači ništa.

NP

121

12/10

Ustvari mi treba da pustimo gradjane da oni izaberu a naše će skupštine donijeti odluke. Mi možemo samo da predložimo.

MILAN KUČAN:

To smo rekli, to je jasno.

KIRO GLIGOROV:

To je jasno. Zato je to.

MILAN KUČAN:

I sad je samo o tome da to pitanje mora da bude jasno da biraju izmedju te dve opcije, i što je sad tu sporno.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mi smo ustvari to definisali kao opcije koje su moguće kao raknji ishod ali put do tih opcija ide preko uspostavljanja

MILAN KUČAN:

Na referendumu ne pitaju za put nego za krajnji cilj zašta su, ali onda moraš taj put preći. A to je stvar naših razgovora.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Oni moraju biti definisani da bi mogli biti pitani zašto su. Ako će biti pitani zašto su ako ne znaju prvo hoće li da žive u nezavisnoj, samostalnom državi pa da stupaju u savez ili će - to je nemoguće.

MILAN KUČAN:

Nisu ti naši gradjani da ne bi znali da je savez suverenih država savez u kome ne postoje suverene države.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mi se razumemo ali se ne slažemo Milane.

NP

12/11

MILAN KUČAN:

Pa to si trebao reći na Brdu kad smo napisali to.

U čemu se sad onda ne slažemo?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ne slažemo se u tome da je taj referendum moguće sprovesti kao mali Djokica hoćemo saveznu državu ili savez država. Nego savezna država postoji a savez država može da se konstituiše, da se prethodnokonstituišu države koje je čine.

MILANKUČAN:

Molim, onda referendum da li hoćete tu državu ili hoćete drugu državu, onda je referendum u tome. Jesi ti spreman u tvojoj republici argumentirati da na referendumu pitaš da li ste za takvu državu jer postoji samo takva. Mi smo rekli da to nećemo a ti ako hoćeš onda trebamo postaviti referendumsko pitanje ovako: ko je da živi u postojećoj državi?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ne u postojećoj.

MILAN KUČAN:

To je jednostavno. Slobodane za ovakvu vrstu razgovora nisi spreman. Ovde čin razgovora smo obavili jedno tako tumačiš jedno drugačije. Na Brdu smo se dogovorili koje opcije predlažemo mi, koju ti predlaže, odnosno koja je jedna koja je druga. Jedna je opcija savezna država sa tih devet tačaka, druga je savez država koji bi se zasnivao na sledećim principima. I rekli smo o tome treba odlučiti referendumom. Danas razgovaramo o tome kako sprovesti referendum i ništa više. Referendum sprovesti tako da daje odgovor za koju od ove dve opcije su republike.

NP

12/12

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ali ima međufaze.

MILAN KUČAN:

To je put do postavljenog cilja.

Da li ćeš biti za to da li sa Crnom Gorom stvaraš saveznu državu a nas obavezuje da stvaramo savez država sa onima koji su na to spremni. Kako će mo do toga doći to je put.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Moje je da kažem put kako do toga doći.

MILAN KUČAN:

Onda napišite to - nama onda pregovori više nisu potrebni.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da.

MILAN KUČAN:

O čemu bi po tebi trebao biti referendum?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ;

Pošto postoji ova alternativa o savezu suverenih država, prvo mora da bude referendum o tome da se republika konstituiše i definiše kao suverena država. A onda može da odlučuje o tome da li će da stupa u savez. A ne da govorimo o savezu nepostojećih republika.

MILAN KUČAN:

Oprosti ja se sa tim ne slažem.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da li ste za saveznu državu ili ste za savez nepostojećih država?

NP

124

12/13

MILAN KUČAN:

Za koju će se odrediti tvoji građani jer misle da je to postojeća. Ali to je mi smo pitali da li ste za suverenitet...odgovor je bio da. Jeli bi ti nama sprečio da mi postavimo pitanje.....

125

13/1

MILAN KUČAN:

Da mi postavimo i pitanje da li ste za takvu suverenu samostalnu državu, i šta bi bilo sa savezom sa drugim samostalnim državama. To čitavo vreme predlažemo.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja ništa nemam protiv toga, ali imam potrebu da kažem naš stav o tome kako mislimo da stvar treba da ide. Ako dozvoljavate da imamo i mi stav, šta ti smeta da ga kažem.

MILAN KUČAN:

Ne dozvoljavaš da se postavi referendumom pitanje da li su građani u republici za Savez suverenih država.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja mislim da je to pitanje moguće postaviti kad postoje te države a ne kad ne postoje.....

Pročitaj stenogram šta sam rekao na Brdu.

MILAN KUČAN:

Šta je sa saopštenjem koje smo zajedno doneli.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

U saopštenju koje smo zajedno doneli rekli smo da smo iskristalisali dve opcije i da put za traženje ka tim opcijama je referendum.

rz

126

13/2

FRANJO TUĐJMAN:

Postavimo svakoj republici, jeste li zato da republika bude samostalna suverena država. Drugo, da li ste zato da ta samostalna suverena država sklapa savez sa drugim državama, treće, da li ste zato da bude Savezna država.

MILAN KUČAN:

Oni hoće napraviti da ljudi kažu, ako je samo to, da budemo sami, onda to nećemo, to nije pitanje koje će se postaviti. Postaviće se samostalnost, ali neće dozvoliti, jer se plaši da će ljudi znati o čemu glasaju, pa će glasati protiv Savezne države, to je to.

FRANJO TUĐJMAN:

Idemo na referendum sa tim pitanjima, pa ćemo posle toga videti o čemu ćemo razgovarati ili ne razgovarati.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Imao sam osećaj da smo se približili.

MOMIR BULATOVIĆ:

Ja mislim da bismo mogli početi od sledećeg: nesporno referendum je oblik prethodnog političkog izjašnjenja, ali je obavezan za nadležne republičke organe u političkom i pravnom smislu, to stoji ovde u tekstu, inače, zašto bismo pravili referendum. Ali, sada ono što bi moglo eventualno da pomiri ova sukobljena gledišta. Ja mislim da nisu razlike tako bitne, jer mi ne rešavamo osnovne konceptijske sukobe između nas, nego tražimo tehničko sred-

13/3

dstvo za njihovu realizaciju. =

FRANJO TUDJMAN:

Mi tražimo sada izlaz, volju naroda, volju republika.

MOMIR BULATOVIĆ:

Ovde bi mogla da postoje dva pitanja kao izraz dve opcije, dvije varijante, dve mogućnosti koje smo utvrdili na Brdu: Da li ste za to da Jugoslavija bude savezna država ravnopravnih republika, i drugo, da vaša republika postane suverena, nezavisna i samostalna država. To su za mene dvije mogućnosti koje se biraju. S time da u obrazloženju druge opcije, kao što će biti obrazloženje prve opcije, može da stoji sve ono što se ovde kaže, odnosno što vi tretirate kao treće pitanje.

KIRO GLIGOROV:

Zašto ne može da kaže onaj koji želi da ima državu, suverenu državu, zašto treba da se izjasni da može ići u Savez suverenih država.

MOMIR BULATOVIĆ:

Da se razumijemo, niko neće spriječiti, jer upravo Savez suverenih država se zasniva na suverenosti, nezavisnosti i samostalnosti sadašnjih republika.

FRANJO TUDJMAN:

Više neću reći ni riječ o tome, ali vi što insistirate na tome, zaista samo pretpostavljate da može biti samo savezna

13/4

država po vašem receptu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Za nas može biti savezna država i može biti Savez
savezne države sa suverenim državama koje se izdvoje. Ali,
mi ne možemo o tome još da se izjašnjavamo pre nego što vidimo ko
su ti subjekti. Volim vas, o kojim se subjektima radi.

KIRO GLIGOROV:

Sada se stvar svodi na tehničko pitanje koliko ja
vidim, narod koji se izjašnjava da li će u saveznu državu ili će
biti samostalna država. Vi sada kažete, on ne sme da se izjasni
da će eventualno ići u savez suverenih država, jer o tom po tom.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Neka ovaj stav ide ovako, iza toga ide stav Miloševića
i Bulatovića, oni daju ogradu na ovo.

KIRO GLIGOROV:

Ako bude odluka da bude samostalna država, istovremeno
se odlučuje za to da se ovlašćuju njihovi organi da razgovaraju o
savezu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Shvataš da se mi da je Savez suverenih
država.

MILAN KUČAN:

Zašto, i jedno i drugo.

129

13/5

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ako vi smatrate da prije toga treba učiniti još jedan takav korak, mislim razmatranja o kontinuitetu Jugoslavije jer ispada iz toga da ja smatram da ne posotji, ja mislim da ona postoji, realno postoji. Ona realno postoji,

, ona postoji, mislim ni jedan ni drugi koncept ne polazi od toga da ona ne postoji, da nje nema, nje ima, ali ona nije zadovoljavajuća, u tome je problem. Stvar je u tome da je treba menjati, a ispada da mi smatramo da smo sada negde tabula rasa, kao Jugoslavije nema, mi sada slobodno razmatramo, no mi znamo da ona realno postoji. Ja lično mislim da postoji Jugoslavija, nju treba transformirati, o tome se radi.

MOMIR BULATOVIĆ:

Slovenije se plebiscitom, nazovimo ga mi referendumom, postavilo pitanje, jeste li za to da Slovenija bude samostalna država, a u obrazloženju svega toga je stavila da će nastojati tražiti, razgovarati itd, ono što meni samo smeta, ako mi postavimo pitanje i varijantu gradjanima Jugoslaiivje, po našim republikama, glasajte za Savez suverenih država, oni mogu da glasaju za nešto čega nema, odnosno čega neće biti.

KIRO GLIGOROV:

Ovako su postavljena tri pitanja, upravo na vašoj liniji, glasa se ili za saveznu državu, ili za samostalnu državu. A onaj ko

13/6

se izjasni za samostalnu državu saveznu ili samostalnu državu, onda onaj ko se izjasni za jednu ili drugu, ima treće pitanje da li želi da bude u savezu država.

MILAN KUČAN:

Što se mene tiče, meni će mnogo olakšati posao u objašnjavanju svega toga u čemu je problem. Nema smisla, mislim ovako smo se mi dogovorili šta bi trebalo na referendumu, dakle, ko je za to da živi u saveznoj državi, ko je da živi u samostalnoj državi i ko je da ta samostalna država stupa i u mogući savez suverenih država. To je jasno, a na to oni imaju svoj poseban stav i to je realnost.

FRANJO TUĐJMAN:

Znači, kazali smo, stavićemo sve te tri mogućnosti koje su, samostalna država, savez samostalnih država i savezna država. Stavimo svojim građanima na raspolaganje, vi dajte svoje. Nema više potrebe da....

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Te opcije koje postoje neka idu kao jedan komentar, jer mi smo ovde ostali na liniji onoga što smo se u Kranju dogovorili. Vi sada smatrate, koliko sam vas razumio, da je potreban jedan medjukorak u tome, izvolite, da je on neophodan, po vašem mišljenju, za izjašnjavanje u savezu država, da postoji kao subjekt, pa prema tome da se pišu kako hoće i tako izjašnjavaju. To ubacite i nema problema.

13/

13/7

Jer, na koncu, svako odgovara za svoje stavove ovde i pred javnosti itd.

KIRO GLIGOROV:

Ako sam shvatio, vi se slažete da referendum ide tako postavljen da se građani izjašnjavaju u svakoj republici da li su za saveznu državu, ili za samostalnu državu. Sada, ako se doda, a onda ako ste za samostalnu državu, da li ste spremni da razgovarate o mogućem savezu suverenih država, kažete e, to ne može. Zašto ne može.

MOMIR BULATOVIĆ:

Vidite, ja sam njega sa izuzetnom pažnjom i strpljivo slušao, ali ovde se sada svodi isključivo na logičan problem, ja sebi uzimam slobodu da vam ukažem na to, postoje dvije mogućnosti. I građani na referendumu trebaju da biraju to. Ako postavite tri pitanja i odgovarate sa da i ne, to je veliki broj kombinacija i nevažaćih listića. Ja mislim ovako; predamnom stoji, da se recimo građanima postavi pitanje, da li ste za to, da, pod jedan, da Jugoslavija bude savezna država ravnopravnih republika, pod dva, da vaša republika postane suverena, nezavisna i samostalna država. Glasa se sa zaokruživanjem ispred rednog broja, nema mogućnosti kao uopšte, da li će neko odgovoriti sa da za Jugoslaviju saveznu državu i da, moja republika postane suverena, nezavisna itd. Znam da ne može, ali nemate....

132

13/8

MILAN KUČAN:

Ako ste za drugi odgovor, onda vas pitam da odgovorite i na to pitanje, to je onda treće pitanje. Nismo mi rekli ovde kako će to tehnički izgledati, nego ovde je pitanje, da bi se dobio odgovor za republičko rukovodstvo, šta građani žele, da li žele živeti u saveznoj državi, da li žele živeti u samostalnoj državi i da li postoji mogućnost da se ta samostalna država poveže u savez samostalnih država, to diskutiramo čitavo vreme, ne samo danas, nego čitavo vreme. O tome diskutiramo, dakle, mi smo, nas trojica da referendum da odgovor na ta pitanja, a vi isto imate i mišljenje kako ćete ga formulirati. I u redu, idemo dalje,

KIRO GLIGOROV:

Pošto nema odgovora na pitanje da li neko želi da bude samostalna država, ne može da govori o savezu suverenih država. Sada smo našli rešenje, sada smo tome našli rešenje. Sa ovim dodatnim, ovo što je sada Kučan dodao, to su dva pitanja ustvari ša potpitanjem, onaj ko se odredi za samostalnu državu, pita se: a da li je i za to da njegova samostalna država udje u savez suverenih država. To je to što želite.

MILAN KUČAN:

Ja predlažem da više ne diskutiramo o tome. Mi ćemo reći ovako,....

ALIJA IZETBEGOVIRĆ:

Ako referendum svedemo na saveznu državu ili na savez država.

433

13/9

MILAN KUČAN:

Oni će na to morati svo^{dati}je tumačenje, mi nismo ulazili u to.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Kad oni kažu da mora prvo da postane samostalna država onda ako to novinari uzmu u ruke, dobijemo tu stvar i postane-
mo nezavisna, druga je stvar ako se govori ipak o nekoj perspektivnoj zajednici, biće se lakše opredeliti.

KIRO GLIGOROV:

Tu si u pravu.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Prema tome, bolje je ostaviti ovako te opcije, da se izdvoji mišljenje da se to prethodno neka međjuradnja izvrši.

MILAN KUČAN:

Ja govorim za taj proces osamostaljivanja i proces stvaranja zajednice, tehnički odvojeno, inače to je proces koji mora istovremeno ići.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Stara je bila dilema između federativnog i konfederalnog i nekog kojeg smo mi nametali, nekog srednjeg rešenja, na koncu obzirom na to da su se konačno svrstala ova dva stava, ona su ostala kao nešto što je stvar izbora. E, sada da li treba prethodno da se provede ta stvar, mora se skrenuti pažnja na to, da je po vašem

13/10

da bi se došlo do ovakvog izbora potrebno da ako neko hoće da se konstituiše kao savez suverenih država to postavi kao subjekt, u redu, ja to razumijem, neka to udje kao vaš stav unutra. Onda imamo

MILAN KUČAN:

Ne može savez suverenih država stvarati neko ko nije, a ne mora do kraja taj proces biti sproveden pre, tehnički vremenski, ne znam na koliko, pet ili 10 godina. To mora biti čisto, zato mislim da to ovako moramo formulirati i..... mi ćemo to biti.

KIRO GLIGOROV:

Kakvo je uopšte raspoloženje po republikama u međuvremenu treba da teku dogovori o tome, šta će biti, kako će

KIRO GLIGOROV:

To je to. Ako se ukopamo u tome onda nećemo ništa rešiti, to je jasno.

MLAN KUČAN:

Po meni savez suverenih država ne može sklapati niko drugi nego suverene države. Mi diskusiju vodimo, barem što se nas četvorice tiče, o tome paralelnom procesu dobijanja i vraćanja.

KIRO GLIGOROV:

Nemam ništa protiv samo ti kažem da je problem u tome da se sa samim referendumom ne rešava pitanje samostalne države. I dalje će morati da se razgovara kako će se...

MILAN KUČAN:

Postoji njihova primedba da mi sa ovako postavljenom dilemom zamaglujemo ljudima pogled. Njima treba reći: ništa se ne zamagljuje nego potpuno jasno da je to ovako a onda je pitanje šta je još ostalo sporno. A oni će reći šta je sporno.

FRANJO TUDJMAN:

...podrazumijeva savezom, mogli bi smo se usaglasiti sa time da se kaže da pitanje glasi - da li ste za savez suverenih samostalnih država ili za savez država. Prema tome izbegava se ova radikalizacije, krize, političke krize koja je prisutna, na referendum, sada zapravo razdvajanje.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Savez suverenih država, nemam ništa protiv. radi se o tome da ja pretpostavljam da mi polazimo od toga da su suverene države što ovaj drugi koncept te prihvata. Mi

NP

14/2

milsimo da je to već postignuto. Jer onda se može postaviti. Ako treba da se dovrši taj proces onda se mora definirati u čemu se on sastoji. Možda se sastoji u tome da se proglasi suverenom državom kroz neku deklaraciju. Možda to ne bude dovoljno nego treba uzajamno priznanje, međunarodno priznanje itd.itd., stvari se iskompliciraju onda do kraja. Mi smo sada definirani svim našim uslovima kao suverena republika i mi se tako ponašamo.

FRANJO TUDJMAN:

Hrvatske deklaracije o prihvaćanju hrvatskog prijedloga o razdruživanje i prijedlogu za stvaranje novog saveza, sva ta pitanja su vrlo....

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Koncept i tehnika Miloševića počiva na tome da treba da se izvrši i razdruživanje i utvrđivanje posebnih država, da one postoje kao takve, diobni bilans itd. Tu nema dešavanje istovremeno jednim aktom, nego to je proces koji treba dovršiti u cjelosti pa onda takve države jednog dana ovako ponovo da se skupe, naravno biće personalni sastav drugačiji verovatno će to trajati godinama, a kriza i neizvjesnost će trajati u zemlji čitavo vrijeme.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Uzmimo za primer BiH. Većina se izjasni da se recimo izjasni da se konstituiše kao nezavisna i suverena država. Znači potpuno samostalna nezavisna i suverena država. A Srbi u BiH neće da žive u samostalnoj suverenoj državi.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

U BiH ta opcija ne ostoji, i nije realna politička^{to} opcija koja postoji.

NP

137

14/3

Realna opcija postoji jedna stara...i jedna nova koja je nešto labavija. Ni u jednom momentu mi nismo mislili o toj stvari, to je nekakva treća mogućnost ako bi se izjalovili svi pokušaji da se stvori razumna zajednica. A inače, u BiH trenutno politički realno postoje samo dva izbora u svijesti ljudi. U svakoj postoji neka zajednica, ne znam koliko je u Sloveniji i Hrvatskoj, ali u Bosni postoji samo dilema između jedne savezne države dosadašnjeg tipa i jedne zajednice u kojoj bi se suverenost države više osećala, ali koja bi ipak ostala u jednoj zajednici i sa nekim zajedničkim funkcijama. Inače Bosna uopšte ne razmišlja osim u nekom krajnjem slučaju nužde, o nezavisnosti i nekim događajima.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To otvara pravo naroda na

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Mi ne postavljamo to pitanje na takav radikalⁿ način, o tome se radi. Mi ga namjerno nećemo da postavimo. Mi znamo da bi neko drugi htio da nas nauči da da ostavimo tako i da stvorimo rasep među građanima. U nas postoje samo dvije opcije, jedna je savezna opcija a i druga, u svakom slučaju da budu zajednice. U jednom slučaju u vidu savezne države, u drugom slučaju saveza država. To su dve opcije ali u oba slučaja se implicira zajednica, nikakva nezavisnost. Nezavisnost je jedna treća krajnja mogućnost koja bi mogla da postigne jedan iznudjeni potez u nekoj teškoj nevolji ili nekom razvoju događaja koji mi za sada ne vidimo. Mi vidimo dva tipa zajednice i zato insistiramo da se ustvari narod odluči na ~~ta~~ dva tipa zajednice, to smo prošli puta rekli. Mi smo ustvari, kao što znate iz stava koji sam ja zastupao, ^{za} jedno srednje rešenje koje sada je na koncu ispalo

NP

138

14/4

iz igre ali i dalje ostalo je ustvari izbor između dva tipa zajednice, a ne nezavisnosti. Nezavisnost je nešto što će doći u obzir samo ako bude to iznuden potez. I zato mi ne želimo to.

FRANJO TUDJMAN:

Ovo čemu sada govorite, to je ponavljanje svega onoga što mesecima već raspravljamo i o čemu se ne slažemo, pokušajmo da se dogovorimo o opriopćenju.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Sve ove zajednice koje danas...ne prestaju, ne ukidaju same sebe nego se jednostavno razdvajaju. Idu od etape do etape. Mi sada idemo u neku novu etapu jedne nove zajednice. To je to. A ne sad, vratite se na nezavisne države, postanite nezavisne države, priznajte se uzajamno, registrujte se, pa ćemo onda pregovarati. Jer to onda pretpostavlja otprilike rešavanje do 2010. godine. A mi moramo premostiti ovu krizu, ako je ikako moguće ako ne može preko noći onda za mjesec-dva dana, a ne otpočeti jedan proces koji će trajati beskonačno dugo i koji će se radikalizirati u svim sredinama.

Jer ima mnogo ljudi koji hoće da žive u zajednici a možda neće u nezavisnoj državi da žive, hoće u jednoj razumnoj zajednici. BiH u ovoj mjeri suverenosti će da živi kakvu imamo, savim dovoljno.

Predlažem da se vratimo na treći pasus da glasi ovako kako je bio prihvaćen treći pasus, a onda četvrti pasus neka ide ovako kako ste vi predložili, naravno izložit ćemo se svi neugodnim pitanjima novinara jeli to korak natrag, jeli to oštupanje od Kranja itd.

NP

133

14/5

KIRO GLIGOROV:

Onda ovaj stav ostavimo, a onda dolazi... sad, da li na ostalim stavovima još...

MILAN KUČAN:

Predlažem da dodje i stav - Slovenija koja se plebiscitom izjasnila za samostalnu i nezavisnu državu već obavlila u skladu sa izjavom, ^{Referendum} dobrim namerama i rezoluciom o razdru-
živanju, Slovenija je spremna na razgovore o obrazovanju moguće zajednice suverenih država na prostoru sadašnje Jugoslavije. Moram se onda opredeliti jedne sada i varijante, što mi je najjednostavnije da kažem, da je referendum obavljen.

Sledeći stav, ovaj koji je ovde - ja predlažem da glasi: dogovoreno je da se nastavi razgovor o osnovnim zajedničkim funkcijama da se ...u budućem savezu država i da se nastavlja kao da se formiraju, Dobro sad mi smo već obavili, mi smo ekspertske grupe imali, - Ja bi bio za to da se napišemo da se nastavi razgovor o zajedničkim funkcijama koje će ponuditi konkretna rešenja ne za prevazilaženje jugoslovenske krize nego za odnose u budućoj zajednici.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Može tako.

MILAN KUČAN:

Jer zajednički interes...ne za krizu, a za krizu bi onda došlo ono što je na drugoj strani..

Grubo ovako: dogovorimo da se nastavi razgovor o zajedničkim funkcijama koje će ponuditi konkretno rešenja za odnose u budućoj zajednici, ili - na osnovu kojih će se doći do konkretnog.

NP

140

14/6

I ovde bi išlo onda na drugoj strani, prelazim ovako: predsjednici su se složili da je neophodno početi proces sporazumnog pre...medjusobnih prava i obaveza iz dosadašnjeg zajedničkog življenja u SFRJ, jer za to postoji i interes i potreba, bilo da će se republike osamostaliti u samostalne nezavisne države, bilo da će se nezavisne suverene države povezati u zajednicu...bilo da će se republike uputiti da žive i dalje u zajedničkoj saveznoj državi.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ovo zadnje kao prvo. Zašto to uopšte treba da stoji.

MILAN KUČAN:

Inače niste dakle uopće spremni na razgovor o tome da Slovenija želi da regulira svoje obaveze, Onda ja moram objavititi svetu da vi niste želeli razgovarati o tome i da smo mi bili prinudjeni uraditi to.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Obaveze se regulišu kada se ustanovi da je to posebna i nezavisna i suverena država.

MILAN KUČAN:

Ti ćeš dakle živeti sa Crnom Gorom u jednoj državi bez toga da bi znao ko kome sada, iz dosadašnjeg življenja, duguje?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ne finansijski.

MILAN KUČAN:

Uopšte tako pojednostaviš kontinuitet Jugoslavije.

NP

144

14/7

I ti kažeš da želiš nastaviti kontinuitet Jugoslavije, kontinuitet Jugoslavije možemo nastaviti svi ili niko.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Pa što.

MILAN KUČAN:

Mi smo je svi stvorili.

KIRO GLIGOROV:

Pročitaj.

MILAN KUČAN:

Predsednici su se složili da je neophodno započeti i proces sporazunog prebijanja međusobnog prava i obaveze za dosadašnje zajedničko življenje u SFRJ.

FRANJO TUDJMAN:

Ovo što je Milošević ^{rekao} da se izjasne o osamostaljivanju, nezavisnosti.

KIRO GLIGOROV:

Objašnjavanje te potrebe, Mi zaključujemo da to treba uraditi. Jer bez obzira šta bude, čak i da ostane status ^{-kvo} mi bi morali da napravimo to. o prošlosti.

MILAN KUČAN:

To i kažem: bez obzira kakva će biti odluka o budućem uređenju zajednice. - da je potrebno započeti i proces sporazunog reguliranja međusobnih prava i obaveza iz dosadašnjeg zajedničkog življenja u SFRJ jer za to postoji interes i potreba bez obzira na - tu ću naći formulaciju.

NP

142

14/8

FRANJO TUĐJMAN:

Nije u pitanju samo zajednica nego je u pitanju rješenje državno-političke krize. Prema tome ili nabrojiti ili kazati: bez obzira na konačno rešenje društveno-političke krize. Ali mislim da je bolje da se nabroji.

MILAN KUČAN:

O tome ćemo razgovarati na sledećem sastanku, evo to je to. Onda, rezultati referenduma, rezultati razgovora o zajedničkim funkcijama i rezultati razgovora o reguliranju međusobnih obaveza biće osnov konačnog dogovora o rešenju jugoslavenske krize -ne zajednice nego krize. Onda ovo o turizmu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mogu da se složim da je potrebno na stručnom nivou potrebno započeti pripreme za regulisanje određenih obaveza ali ne da ćemo - jer mi kad već nismo definisali subjekte tih mogućih razdvajanja

MILAN KUČAN:

Mi na sledećem sastanku moramo diskutirati o načelima a o tome kako će to biti, to je stvar....

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da formulišeš da ćemo razgovarati o načelima razmatranja ovih pitanja koje si rekao, između onih država koje se budu formirale kao samostalne države, to se na odredjen način relativizira.

MILAN KUČAN:

Dakle vi nećete razgovarati o reguliranju svojih odnosa.

NP

143

14/9

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To se samo nas tiče.

MILAN KUČAN:

Nije pravo, vi kažete da ste u jednoj državi
a nećete odgovarati po pravilu te zemlje.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da.....

NP

144

15/1

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ovo da zajednički usvojimo.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ovaj vaš četvrti koji ste dali otkucati sada verovatno.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Neka ga Kiro ubaci u čitanje. Sva pitanja, što se kaže, neka iznese na sto.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

To je moguće ako je svako spreman da po malo odstupi od svog stava. Jer nešto malo, ali evo vidite četiri meseca, dana mi se nismo, niko se nije pomakao skoro, ne znam možda su neki pomaci postojali.

KIRO GLIGOROV:

Postoje dve opcije, sada smo ih danas precizirali, približili se po mom dubokom uverenju, imamo referendum, imamo izjašnjavanje.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Šta imaš ti od tog referenduma, u kome se pola Jugoslavije izjasni ovako, pola onako, To bi jedino bilo da smo mogli doći do nekog jedinstvenog stava o nekakvom... malim ustupcima kao što svi rade danas, Gorbačov sa Japanom... To su vrlo teška pitanja

rz

145

prvo govore da neće rat, da neće ništa, nadju nekakav izlaz tamo.

FRANJO TUDJMAN: - - - - -

... pomak je bio u tome što je predsednik Srbije izjavio da je moguć savez između njihove federalne jedinice sa ovim našim republikama, samostalnim republikama. I to nije bilo rečeno na sastanku ovako kako je danas rečeno. Mislim, barem jasno, barem ja nisam ovaj....

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Pod uslovom da se te samostalne države prethodno de-finišu i konstituišu. Da znamo sa kim, eventualno imamo mogućnost da stupimo.

MILAN KUČAN:

Vi nećete uraditi, ne bi^{se} mogli konstituirati, kako -
ne bi^{se} mogli konstituirati.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mi nećemo uraditi ništa protiv njihovog konstituisanja, pod uslovom da zaista u njihovom konstituisanju ne povrede prava na-
roda na samoopredeljenje.

FRANJO TUDJMAN:

Gospodine Miloševiću, ja ću vam na to reći da bi bilo dobro, ... Hrvatska se sa svojim Ustavom konstituirala kao suvremena država, to nije mogla odmah ostvariti do kraja i mnogi su pokušavali da to ostvare, pa nisu uspjeli i zbog toga razgovaramo.

15/3

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Za sada nema vašeg stava o ova dva pitanja.

Ovde je donet zaključak, taj ide ispred ovog našeg.

MILAN KUČAN:

Na sastanku je raspravljano pitanje sprovođenja.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ovaj ^{stav} posle ide drugi sa prve strane, sa druge strane.

Nismo rekli ovo o savezu suverenih država, to si ti izbacio ovaj pretposlednji stav, o zajedničkim funkcijama, a nema ovo o budućem savezu suverenih država. Pročitaj u saopštenju. Pretposlednji stav na drugoj strani, to smo izbacili. Znam, ali sada to ponovo piše. Pretposlednji stav na drugoj strani, o opštim i zajedničkim funkcijama.

MILAN KUČAN:

Konkretna rešenja za odnose o budućoj zajednici.

KIRO GLIGOROV:

Ovo se pre toga briše.

MILAN KUČAN:

Koja će imati konkretna rešenja za odnose u budućoj zajednici. Rezultati referenduma, to je sada ispalo, rezultati referenduma, dogovor o budućim zajedničkim funkcijama kao i načelima o reguliranju međjusobnih prava i obaveza biće osnova konačnog dogovora o rešavanju jugoslavenske krize. Da li će ovaj stav ko razumeti, ovaj koji se prenosi kao drugi iz druge strane na prvu.

147

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To nije drugi stav nego je to u kontinuitetu one prve strane, to je pogrešno. Mi smo ga stavili da je jasan.

E sad molim te Milane pošto si ti ovo izdiktirao na drugoj strani posle - složili da je neophodno započeti proces sporazuma...prava i obaveza i zajedničkog života u Jugoslaviji, znači prekida se svaki dosadašnji zajednički život u Jugoslaviji.

MILAN KUČAN:

To ne znači to, to znači da može nastaviti ta zajednica, samo treba regulirati. To što je do sada ^{a/}ostalo u zemlji, zato kaže - iz dosadašnjih.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ali implicira da ona ne postoji više.

MILAN KUČAN:

Zato postoje interesi na zajedništvo bez obzira na knačno rešenje političke krize, to može biti i nastavak SFRJ'. Ali smo svi mi mogli da želimo imati čist račun. Nećemo mi regulirati ta prava.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Dobro ali onda je neophodno utvrditi principe.

MILAN KUČAN:

O tome ćemo razgovarati na sledećoj sednici.

NP

Neophodno je početi razgovore o utvrđivanju principa za proces sporazumnog reguliranja.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Dobro.

Sednica je zavrila u ¹⁹---- časova.